

examensarbete

Våren 2008

Sektionen för Lärarutbildning
Kvalificerad utredningssociologi

Språk och integration

En utvärdering av ett kommunalt projekt under
utveckling i Kristianstads kommun

Författare
Fredrik Svensson

Handledare
Solveig Perjos

Abstract

Författare: Fredrik Svensson

Titel: Språk och integration - En utvärdering av ett kommunalt projekt under utveckling i Kristianstads kommun

Magisteruppsats: SO 1090 Kvalificerad utredningssociologi

Vårterminen 2008

Handledare: Solveig Perjos

Problem/bakgrund: Det finns invandrare som efter flera års boende i Sverige av olika anledningar inte lyckats lära sig att tala och/eller skriva svenska i sådan utsträckning att det genererat till självförsörjning som följd av fast arbete eller anställning. Projektet som utvärderats har sin utgångspunkt i att försöka öka svenska språk och skrivkunskaper till dessa personer i en sådan utsträckning att det kan leda till självförsörjning och integrering i det svenska samhället. Språket ses som en av de enskilt viktigaste faktorerna för en integrering i det nya sociala landskapet.

Syfte: Syftet är att genom en fallstudie (innehållande flera kompletterande metoder) utvärdera ett kommunalt projekt som är under utveckling. Fallstudien omfattas av en målutvärdering och en processutvärdering; målutvärderingen problematiserar kring projektets långsiktiga målsättningar som består av integrering och stärkt självkänsla. Processutvärderingen problematiserar kring deltagarnas upplevelser gällande den praktiska verksamheten.

Beskrivning: För att på bästa sätt svara upp mot uppdragets komplexa karaktär har en fallstudie valts som arbetsstrategi. Utvärderingen är kvalitativ och bygger på ett explorativt materialinsamlade innefattande dokumentstudier, deltagande observation och intervjuer. Dokumentstudier gjordes mot bakgrund till att dels sätta mig in i en för mig ny organisation, samt dels för att få en översikt av tidigare projekt. Deltagande observationer gjordes för att få insyn i den praktiska verksamheten samt för att etablera en kontakt med kommande intervjupersoner. De deltagande observationerna gav även kunskap som var viktig för att formulera och kanalisera de olika frågorna som ligger till grund för kommande samtalsintervjuer; denna kunskap går bara att erhålla genom att närvara vid levande gruppdynamik. Fem intervjuer

gjordes med deltagare i verksamheten och ytterligare sex intervjuer/samtal hölls för ett insamlade av kringinformation.

Det totala arbetet består av en magisteruppsats och en rapport tillsammans. Detta är orsak till att sidantalet överskrider det rekommenderade för magisteruppsats. Vidare har strukturen inordnats efter arbetets karaktär och metod- samt teoriavsnittet har förlagts till appendix.

Resultat: resultaten visar på att projektet som utvärderas uppfyller sin funktion mot antaganden att lära ut svenska till invandrare. Vidare visar resultat på hur språket är ett viktigt integreringsinstrument.

Nyckelord: Integration, invandrare, språk, utvärdering

Förord

Jag vill rikta ett stort tack till alla som jag kommit i kontakt med under arbetet med utvärderingen av MÅL-A projektet. Först vill jag rikta ett tack till berörd personal på socialförvaltningsenheten FOR i Kristianstad. Ett tack till Ethel Lorentzon som har det övergripande ansvaret för att jag har givits tillåtelse att göra denna utvärdering och blivit välkomnad till er arbetsenhet; samt fått tillgång till arbetsmaterial och för att tillåtits göra anspråk på tid i personalens redan pressade tidsscheman. Tack Emelie Lind, min kontaktperson under utvärderingen och initiativtagare bakom MÅL-A, för goda råd och en hjälp långt utöver vad jag kunnat förvänta mig, och för att du tålmodigt svarat på frågor (även på din semester) och hjälp mig att navigera i en för mig tidigare okänd arbetsmiljö och forskningsfält, samt ditt engagemang för mitt arbete. Tack till Andreas Jeppsson som jag bara träffat vid ett par tillfällen men som även han uppvisat entusiasm för mina frågor och mitt arbete kring MÅL-A. Jag vill även tacka deltagarna i MÅL-A och särskilt de fem som lät sig intervjuas, utan er hade detta arbete inte blivit av.

Till berörd personal på Arbetsbasen Kristianstad, och då särskilt Göran Persson, Annelie Andersson och Margreth Svensson vill jag rikta ett tack till, för ett vänligt mottagande och all praktisk hjälp som har underlättat mitt arbete avsevärt, samt för att jag givits tillåtelse att inkräkta på verksamheten genom att intervjua och ställa frågor vid ett flertal tillfällen till både personal och de som har sin arbetsträning i verksamheten. Ett tack till Maria Sjöberg för att du tog dig tid att förklara och besvara mina frågor gällande verksamheten på Möjligheternas hus, samt ett tack till Susanne Berggren för dina svar på frågor om SFI- verksamheten och det webbaserade utbildningsprogrammet SAFIR. Till sist vill jag rikta ett stort tack till min handledare Solveig Perjos för att på ett utvecklande och inspirerande sätt besvara mina frågor och hjälpa mig med allt som har rört detta arbete (även utanför din ordinarie arbetstid); detta tillsammans med en ständig närvaro för frågor och snabba svar samt ett aldrig sinande engagemang är jag mycket tacksam. Ett tack till Eduardo Naranjo, Gudmund Jannisa och Sari Pekkola på sociologen Högskolan Kristianstad för att ni alltid finns till hands närhelst det behövs diskuteras något, tack.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. Inledning	6
1.1 Syfte	6
1.2 Avgränsning	7
1.3 Disposition	7
1.4 Integrering	7
2. Verksamhetsbakgrund	8
3. Utvärdering	10
3.1 Genomförande	10
3.2 Genomförandet av dokumentstudier	10
3.3 Genomförandet av deltagande observation	10
3.4 Genomförandet av intervjuer	11
3.5 Måltvärdering	13
3.6 Processutvärdering Utvärdering	13
3.7 Urval	13
3.7.1 Beskrivning av intervjupersonerna	14
3.8 Utvärderingsdiskussion	15
3.9 Bedömning av MÅL-A verksamheten	16
4. Resultat	19
4.1 Resultat integrering	19
4.2 Resultat stärkt självkänsla	21
4.3 Resultat implementering av MÅL-A	22
4.4 Resultat av deltagarnas upplevelser av MÅL-A	23
5. Analys och diskussion	27
5.1 Analys integrering	27
5.2 Analys stärkt självkänsla	30
5.3 Analys av deltagarnas upplevelser av MÅL-A	32
6. Referenslista	34
7. Appendix Metod	36
8. Appendix Teoretiska perspektiv	40
9. Bilaga 1.	53

1. INLEDNING

I Kristianstads kommun finns det invandrare som efter flera års boende i Sverige av olika anledningar inte lyckats lära sig att tala och/eller skriva svenska i sådan utsträckning att det genererat till självförsörjning som en följd av fast arbete eller anställning. Anledningarna till varför självförsörjning via anställning bland invandrare med goda svenskakunskaper i många fall inte heller är en realitet är många och av ytterst skiftande karaktär, men inte något som detta arbete problematiserar kring.

MåL-A verksamheten har som utgångspunkt för sitt initierande invandrare med bristande kunskaper i det svenska språket. Dessa brister alstrar i sin tur problem på flera andra områden och sammantaget befinner sig dessa personer generellt sett långt ifrån arbetsmarknaden. MåL-A har som utsatt målsättning att försöka erbjuda en väg till självförsörjning, genom att utveckla språket hos deltagarna via gruppundervisning och gruppaktiviteter. Även om inte ett utökat svenskt språk initialt leder till en anställning, så bidrar det med många positiva sideeffekter som understödjer en integrering i det svenska samhället och en stärkt självkänsla, som annars eller tidigare inte varit en möjlighet för dessa personer.

1.1 SYFTE

Huvudsyftet består av att utvärdera MåL-A som är en verksamhet under utveckling, vilket innebär att processen är flexibel i strävan efter att lokalisera mest lämpade tillvägagångssätt för att svara mot deltagarnas olika förutsättningar. ”*En utvärdering sker mot angivna kriterier och mål*” (Eriksson & Wiedersheim-Paul, 2006:44). Huvudsyftet utgörs av en målutvärdering och en processutvärdering, som i sin tur är uppdelade i delsyften för att erhålla en bättre överskådlighet. Dessa står var för sig för en självständighet i utvärderingen, men utgör tillsammans en helhet av huvudsyftet.

MÅLUTVÄRDERING

Integrering

Stärkt självkänsla

PROCESSUTVÄRDERING

Implementering av MåL-A

Deltagarnas upplevelser av MåL-A

1.2 AVGRÄNSNING

I egenskap av att deltagarna i MÅL-A gruppen endast består av en liten grupp, har urvalet inte vållat några problem, utan det handlar om ett urval inom gruppen (Hammersley & Atkinson, 2007). Det har givits muntliga förfråganden till gruppdeltagarna om att medverka vid samtalsintervjuerna, detta för att minimera eventuella missförstånd, ”*När det gäller intervjuer är det ofta lämpligt att göra introduktionen muntligt*” (Eriksson & Wiedersheim-Paul, 2006:104). En tydlig information om innehållet på intervjufrågorna, syftet med intervjuerna och kring vilka intressenterna av materialet utgör har även erhållits, samt att allt som yttras under samtalen är strikt konfidentiellt och att materialet kommer att förstöras efter arbetet är slutfört har framhållits (Eriksson & Wiedersheim-Paul, 2006). Härefter fick de som ville medverka göra så, urvalet bestämdes till sist utav gruppdeltagarna själva.

En medveten reflektion om förförståelse och olika kulturella kunskapsbrister kring mig som person och författare har det funnits en påtaglig eftertanke kring genom hela processen. Reflektion ”... *handlar om att fundera kring sin aktivitet, att undersöka hur personlig och intellektuell involvering påverkar interaktionen med vad som beforskas*” (Alvesson & Skoldberg, 1994:321).

Det görs inga anspråk på att inte influerat arbetet utifrån förförståelse och kunskapsbrister, men ett ständigt medvetande om denna stundom implicita problematik genom hela tanke-, läs- och skrivprocessen borgar för att arbetet och resultatet grundats på rimligt och trovärdigt vetande.

1.3 DISPOSITION

Med inledningen är avsikten att presentera en övergripande bild av problematiken och därefter beskrivs syftet samt hur avgränsningarna har gjorts. Verksamhetsbakgrunden följs av ett beskrivande om hur utvärderingen och genomförandet av densamma är disponerat. Därefter följer resultat- och analysdelen, där empiri, teori och resonemang möts. Då arbetet består av både en utvärdering som ska presenteras i rapportform, och ett arbete som ska uppfylla ett akademiskt krav på magisternivå, har jag valt att presentera de mer akademiskt inriktade delarna *metod* och *teoretiska perspektiv* under rubrikerna appendix. Vidare följer en referenslista samt bilagor där frågeguiden till intervjuerna och transkribering finns placerad.

1.4 INTEGRERING

Integrering är ett komplext och mångfacetterat begrepp. Det brukas i skiftande situationer, kontexter och konnotationer. Det används generellt angående internationella migrationer och etniska relationer. Integrering representerar eller illustrerar de sociala processer som t.ex. invandrare och andra grupper upptas i och som leder till att de inkorporeras i de nya samhällen de flyttar till (Ne.se). Begreppet integration inkluderar olika strukturer och en vanlig differentiering är ekonomisk-, kulturell- och social integrering. Ett viktigt begrepp i uppsatsen är självförsörjning, vilket här förknippad med en ekonomisk integrering (till följd av ett arbete) och när det gäller frågor som rör traditioner, högtider m.m. handlar det i första hand om kulturell integrering även om social integrering till följd av utökade språkfärdigheter, anspelar på en adaptation och upptagning av både kulturella- och relationsbetingade faktorer.

I många avseenden när begreppet integration används, så även i denna uppsats, så inryms det av oskarpa och/eller flytande gränser samt faktorer som påverkar varandra i olika styrka och betydelse. Integration skall i sin helhet förstås i egenskap av en rad samverkande faktorer och inte som statisk, eller opåverkbar; men en differentiering av olika integreringsfaktorer tjänar till att dels åskliggöra den inneboende komplexiteten ett samlat begrepp utgör, dels så öppnar det upp för struktureringsmöjligheter.

2. VERKSAMHETSBAKGRUND

MåL-A är en verksamhet under utveckling som startades hösten -07 på socialförvaltningen i Kristianstads kommun, som bl.a. till följd av nedläggningen av Mål 3-projektet Gårdshuset Kristianstad (fortsättningsvis Gårdshuset). Syftet med Gårdshuset var att genom en samverkan mellan föreningen Furuboda, Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och socialförvaltningen i Kristianstad ge individer som under en längre tid varit arbetslösa en möjlighet till att hitta tillbaka in på arbetsmarknaden. Detta genom att ge adekvat och situationsanpassat stöd till varje enskild individ. Gårdshusets målgrupp skiljer sig från MåL-A gruppen på så sätt att Gårdshuset vände sig mot personer som generellt befann sig långt från arbetsmarknaden, i MåL-A verksamheten handlar det om personer med invandrabakgrund som på grund av bristande kunskaper i svenska befinner sig långt från arbetsmarknaden. Nedläggningen av Gårdshuset skapade en oro hos socialsekreterare på rehabiliteringsgruppen (ansvarar för bl.a. boendefrågor, ekonomiska bistånd samt akuta och nya ärenden enligt SoL och LVU) för de klienter vars bästa möjlighet till att nå ut på arbetsmarknaden hade varit att ingå i projekt Gårdshuset. Detta föranledde beslutet för att en åtgärd skulle initieras och denna åtgärd blev till utvecklingsprojektet MåL-A.

Deltagarna i utvecklingsprojektet består av personer som av olika anledningar haft svårt för att förvärva tillräckliga kunskaper i svenska genom studier på SFI – Svenska för invandrare, eller av olika anledningar inte lyckats slutföra sina SFI-studier. MåL-A initiativets grundsyfte är att erbjuda nya möjligheter för dessa personer att lära sig tillräckligt med kunskaper i svenska som kan generera i arbete/anställning och självförsörjning samt uppnå en integrering. Steget mellan MåL-A verksamheten och arbete/anställning sker oftast via *Möjligheternas hus*, som kan fungera som en direktlänk mellan individ och arbetsmarknaden och/eller en eventuell praktikplats som kan leda till anställning; således är tillträde till *Möjligheternas hus* ett primärt delmål. *Möjligheternas hus* arbetar mot uppdrag för rehabiliteringsgruppen där handläggare via remiss föreslår att klienter skall upptas i verksamheten. Det genomförs sedan en grundlig kartläggning där det arbetas fram en handlingsplan efter de individuella förutsättningarna och önskemål hos personen i fråga. De krav som ställs för att antas till verksamheten på *Möjligheternas hus* är att individen skall ha ett ordnat boende, inget aktivt missbruk, ingen pågående utredning gällande diagnostisering av psykiska besvären (en diagnos är förövrigt inget hinder om personen befinner sig *i* eller *efter* rehabilitering). Det ställs inga krav på

att behärska svenska för att få tillgång till Möjligheternas hus, men om personen ifråga behärskar det svenska språket så bedrivs ett aktivt arbete mot arbetsmarknaden (via samverkan med bl.a. arbetsförmedlingen). Behärskas inte det svenska språket i tillräcklig utsträckning för att attrahera arbetsmarknaden, så bedrivs det en mer sysselsättningsbaserad verksamhet för dessa personer. Möjligheternas hus tillhandahåller en bred verksamhet (snickeri, smedja, verkstad, datautbildning m.m.) för att kunna situationsanpassas efter behov och till viss del önskemål. I skrivande stund ingår Möjligheternas hus i en omorganisering och framtiden är för tillfället oviss, då en avveckling av verksamheten påbörjats.

Rekryteringen till MÅL-A gruppen sker genom att handläggare som arbetar under enheten FOR (Försörjning och Rehabiliteringsenheten) på Kristianstads socialkontor handplockar lämpliga deltagare till MÅL-A varefter plats blir ledig, för tillfället rör det sig om ca åtta till tio som aktivt deltar i gruppträffarna. De ansvariga (coacher) för den praktiska verksamheten samt utformningen av densamma består av två socialsekreterare. Det praktiska arbetet inkluderar bl.a. av att deltagarna får skrivträna både inför grupp och enskilt. Det diskuteras och resoneras på svenska om aktuella ämnen, och om det varit någon hemuppgift så diskuteras och löses den i grupp. Memoryspel (bilder och namn paras ihop) fungerar som ett bra och uppskattat inlärningshjälpmedel enligt gruppdeltagarna.

Träffarna är för närvarande en gång i veckan à två timmar per tillfälle. Ambitionen är att utöka med ytterligare ett tillfälle i veckan. Förutom undervisningen i MÅL-A gruppen ges deltagarna som har sin arbetsträning förlagd på Arbetsbasen (arbetsbasen är en verksamhet för arbetsträning och sysselsättning för personer med sociala och/eller psykiska problem i Kristianstads kommun) möjlighet till undervisning i svenska två timmar i veckan med webbprogrammet SAFIR (Svenska och arbetsliv för invandrare) som arbetsredskap, under översikt av undervisningshandledare; alla som ingår i MÅL-A deltar i denna svenskundervisning.

3. UTVÄRDERING

3.1 GENOMFÖRANDE

I ett samarbete mellan Kristianstads socialkontor och utbildningen *Kvalificerad utredningssociologi* Högskolan Kristianstad, etablerades en kontakt som föranledde denna utvärdering av MÅL-A. Utvärderingen initierades av huvudansvarig för MÅL-A projektet mot bakgrund till dels hur klienterna upplever lärandeupplägget och arbetsformen, samt om metoden är kompatibel mot syftet och de ställda målsättningarna; detta framfört tillsammans med att projektet är under utveckling gör att utvärderingen kommer att belysas utifrån både ett målutvärderingsperspektiv och ett processperspektiv.

För att på bästa sätt erhålla ett kvalitativt underlag som baseras på intervjuer av gruppdeltagarna, har först ett explorativt informationsinsamlande som består av dokumentstudier och deltagande observation ägt rum. Detta för att formulera och kanalisera de olika frågorna som ligger till grund för samtalsintervjuerna samt för att begränsa antalet samtalsvariabler som skall analyseras (Yin, 2007).

3.2 GENOMFÖRANDET AV DOKUMENTSTUDIER

Dokumentstudier i form av organisationskunskap och studier av tidigare projekt är centralt för att förstå utifrån vilka antaganden verksamheten initierats och hur verksamheten implementerats. Förvärvad kringkunskap har även erhållits genom att ta del av utvärderingarna av projekten Gårdshuset och Procedo.

3.3 GENOMFÖRANDET AV DELTAGANDE OBSERVATION

Det observerande deltagandet i gruppen har ägt rum vid tre tillfällen under en åtta veckorsperiod. Vid första deltagandet klargjordes syftet med utvärderarens närvaro för deltagarna, detta för att minska eventuella spänningsförhållanden inför kommande intervjuprocess. Ett aktivt deltagande kring arbetsuppgifterna och gruppdiskussionerna ägde rum vid detta första tillfälle mot bakgrunden av ovan nämnda anledning, och för att bilda en uppfattning om på vilken nivå delar av språk- och skriftproblematiken hos deltagarna ligger. Vid de nästföljande två observationstillfällena var det mer frågan om ett passivt deltagande av observerande karaktär,

där kringkunskap insamlades i syfte att innehållsanpassas till de kommande intervjuerna, samt att uppleva undervisnings- och gruppatmosfären.

En kombination av deltagande observation och semistrukturerad intervju får utgöras av den runvandring på Arbetsbasen som en av de verksamhetsansvariga tillhandahöll. Detta var högst informativt då det gavs möjligheter till att få ställa många frågor och rent visuellt se hur vardagen för de flesta av deltagarna i MÅL-A gruppen ser ut. Frågorna som ställdes var av praktisk karaktär, exempelvis hur länge de arbetade om dagarna, hur länge de var på en och samma arbetsstation, får de välja vilken arbetsstation de ska vara vid och får de arbeta med vilken/vilka de vill, eller finns det ett syfte med en särskild ingrupping och skilda arbetsstationer etc. Det som framkom fungerar som ett bra komplement till övrig kringkunskap, utan att innehålla ett direktvärde för utvärderingen.

3.4 GENOMFÖRANDET AV INTERVJUER

Sammanlagt har det genomförts elva intervjuer/samtal (se Tabell 1.) av olika karaktär för att anpassas efter respektive syfte. Vid de fem samtalsintervjuerna med deltagarna av MÅL-A användes en och samma intervjuguide (se bilaga 1.); intervjuerna gjordes på Arbetsbasen (deras arbetsplats) för att en välbekant och trygg miljö skulle föranleda ett lugn vid intervjutillfällena. Det hölls även ett samtal med ansvarig på Arbetsbasen i syfte att lokalisera huruvida de lärdomarna och aktiviteterna som tillämpas på MÅL-A träffarna, uppfångas eller på något annat sätt visat sig generera i yttringar utanför gruppträffarna och i den dagliga verksamheten. Detta samtal föregicks inte av någon inspelning utan det väsentliga för utvärderingen noterades och skrevs ned.

En intervju gjordes med ansvarig för data – och svenskundervisningen på Arbetsbasen Kristianstad, där det framkom att det tillhandahålls svenskundervisning (på frivillig basis) två timmar i veckan och Datautbildning på svenska fyra timmar i veckan. De utbildningsprogrammen som används för svenska inläringen utgörs av de webbaserade SAFIR – programmen (svenska och arbetsliv för invandrare) som är speciellt utformade för att lära och ge vuxna invandrare god kunskap i svenska.

I syfte att förstå hur de generella förutsättningarna för invandrare i Sverige ser ut ur utbildningssynpunkt av att lära sig det svenska språket, gjordes en telefonintervju med tillförordnad rektor på SFI i Kristianstad. Under intervjun framkom hur SFI systemet är uppbyggt men även information om hur det med stöd av SAFIR – programmen håller på och arbetas fram olika yrkesutbildningar som är anpassade till alternativa lärnivåer på svenska.

Det genomfördes även en telefonintervju med verksamhetsansvarig på Möjligheternas hus i syfte att kontextualisera en av de verksamheter som tjänstgör som ett av de primära delmålen att sträva efter för deltagarna i MåL-A.

Trots en kontinuerlig och tillfredställande kontakt under arbetets gång med projektansvariga för MåL-A, fördes ett specifikt samtal mot ansatsen att skilja på vad som är sagt i rent spekulativt syfte under de fortlöpande resonemang som förts, och på vad som är av mer konstaterande beskaffenhet. Samtalet ägde rum med en av de två personerna som håller i verksamheten efter att de samspråkade, därav 1 (+1) formuleringen i Tabell 1. Vad som framkom rörde till stor del avsaknaden av tid för att kunna förbereda gruppträffarna tillfredställande, samt att ett mer omfattande förberedande inför projektets startande hade varit bra. Annars var deras reaktion på deltagarnas inställning om projektet enligt positivt. Det framkom även att deltagarna vågar öppna upp mer för att tala svenska, vilket i sin tur möjliggör för nya kunskaper. En person har redan via MåL-A gått vidare till Möjligheternas hus. Detta samtal dokumenterades genom att anteckna de centrala ståndpunkterna och tankarna.

Tabell 1. Genomförda intervjuer

A	Antal personer
Projektansvarig	1(+1)
Verksamhetsansvarig på Arbetsbasen	1
Data/svenska ansvarig på Arbetsbasen	1
Deltagare MåL-A	5
Tillförordnad rektor på SFI	1
Verksamhetsansvarig på Möjligheternas hus	1
Totalt	10(+1)

3.5 MÅLUTVÄRDERING

Målutvärderingen är inriktad mot verksamhetens långsiktiga mål, som inbegriper stärkt självkänsla och självförsörjning (integrering i samhället). Dessa långsiktiga mål är tänkt att uppnås genom ett utvecklande av det svenska språket i både tal och skrift.

Tillvägagångssättet för målutvärderingen bygger på deltagarnas egna reflektioner som framkommer genom samtalsintervjuer. Genom deltagarnas egna berättelser förvärvas åsikter och tankar som ställs i förhållande till de långsiktiga målen. Målutvärderingen analyserades mot teorier valda av författaren.

3.6 PROCESSUTVÄRDERING

Processutvärderingen görs genom en översikt av hur implementeringen av det pågående projektet MÅL-A gjorts i förhållande till angränsade verksamheter. Dessa angränsade verksamheter inkluderas av Arbetsbasen (svenska, datautbildningen och arbetsträning), Möjligheternas hus och övriga hjälpmedel som kan inkorporeras på ett sådant sätt att en implementering av projektet genereras i en positiv utvecklingseffekt, baserat på samarbete och ett linjärt förhållningssätt mot de långsiktiga målen.

Processutvärderingen består även av deltagarnas egna upplevelser och betraktande för en avstämning om hur de anser att den praktiska verksamheten bedrivs; detta är centrala progressionsaspekter då MÅL-A är under utveckling. Analysen av implementeringen skedde genom ett konstruktivt resonemang baserat på omgivningsinformation. Angående analysen av deltagarnas upplevelser av MÅL-A:s praktiska verksamhet, gjordes den genom en enklare mönsteranalys då variabelvariationerna är begränsade i svarsalternativen, och därefter formuleras signifikanta förklaringar (Yin, 2007).

3.7 URVAL

Urvalet var strategiskt eftersom intervjupersonerna besitter den kunskap som eftersöks och de uppfyller utvärderingens problematik. Deltagarna är ca åtta till tio stycken varav de flesta är frekvent återkommande till träffarna. Gruppen domineras av kvinnor och åldern på deltagarna är högst varierande; likaså är deras svenskakunskaper och antal år de befunnit sig i Sverige varierande. Bakgrunderna är även de olika (t.ex. tidigare skolgång) vilket ställer höga krav på de ansvariga för den praktiska verksamheten i form av lyhördhet och ett pedagogiskt tillvägagångssätt. Ursprungsnationaliteterna bland deltagarna är Irak, Somalia och Vietnam, detta kan

skifta allt efter nyrekrytering. När det gäller de deltagare från MÅL-A som valt att medverka vid intervjuerna så har det skett helt på frivillig basis.

Fem stycken intervjuer gjordes där en av de intervjuade valde att genomföra intervjun utan tolk, då personen i fråga vill träna på svenska så mycket som möjligt (det var tänkt att sex intervjuer skulle göras från början, men en intervju uteblev p.g.a. yttre omständigheter). Vid de övriga intervjuerna har det använts tolk som har tillhandahållits av uppdragsgivaren. Tre av de intervjuade är kvinnor som kommer från Irak och har arabiska som modersmål. De två övriga består av en kvinna från Somalia och en man från Vietnam. Övriga intervjuer har gjorts mot ansatsen att bättre kunna skapa en helhet baserat på relevant kringinformation. Dessa intervjuer inkluderas av verksamhetsansvarig på Arbetsbasen, verksamhetsansvarig på Möjligheternas hus, två projektansvariga för MÅL-A verksamheten, tillförordnad rektor på SFI samt ansvarig för data- och svenskundervisningen på Arbetsbasen; det har även förekommit en rundvandring på Arbetsbasen.

3.7.1 BESKRIVNING AV INTERVJUPERSONERNA

Fem stycken intervjuer har genomförts, fyra kvinnor och en man. Åldern är spridd mellan 35 – 56 år. En av de intervjuade har varit i Sverige i elva år medan de andra varierar mellan fyra och sex år. Födelsenationer består av Irak, Somalia och Vietnam. Tre kom till Sverige p.g.a. situationen i hemlandet, medan en kom för att gifta sig och en för att förenas med sin andra hälft. Bara en kom direkt till Sverige från hemlandet, medan de andra har vistats på olika destinationer innan de kom till Sverige. Fyra stycken har kontakt med familj eller vänner i sina födelseländer medan en uppger att ingen kontakt finns, på självvald basis. På frågan om deras skolgång innan de kom till Sverige varierade det från att vara analfabet till att ha studerat åtta år. Bara mannen har en utbildning utanför den allmänna skolgången och det är en maskinyrkesutbildning på 1 år, och endast han hade lönearbetat innan de anlände till Sverige. För tre av de övriga fyra kvinnorna var den tidigare sysselsättningen att vara hustru, och den fjärde kvinnan hjälpte till med att ta hand om sina syskon, vilket var anledningen till att skolgången inte blev längre. Alla har deltagit i SFI med varierande kunskaper som följd. En ska fortsätta på SFI till hösten för att lära sig mer svenska. Den något bristfälliga summeringen av intervjupersonerna som individer är mot bakgrunden att i största möjliga mån respektera deras vilja att inte offentliggöras. Resultat och resonemang förlorar inte på något sätt kraft eller trovärdighet genom att respektera detta. För att tillgodose viljan att inte offentliggöras och samtidigt erbjuda en lättidentifierbar struktur för läsaren genom resultatdelen, har personerna i

studien tilldelats fingerade namn. De fingerade namnen är valda mot bakgrund att försvåra en identifikation och de är valda helt utan värderingsaspekter. Intervjupersonernas egna ord återges i *kursiv skrift*.

Kvinna från Somalia, 11 år i Sverige, 5 år grundskola, 2 år engelska, 1,5 år (av 3 år) under sköterska utbildning i Sverige (RIVO – Rekrytering av invandrare i vård och omsorg), C-nivå SFI = Fingerat namn, **Asha**

Man från Vietnam, 6 år i Sverige, 7 år grundskola, 1 år maskinutbildning i Kina, 1 termin SFI= Fingerat namn, **Minh**

Kvinna från Irak, 6 år i Sverige, 8 år grundskola, B-nivå SFI = Fingerat namn, **Fatin**

Kvinna från Irak, 6 år i Sverige, 8 år grundskola, B-nivå SFI = Fingerat namn, **Karam**

Kvinna från Irak, 4 år i Sverige, ingen skolgång, deltagit på SFI utan kursslutförande = Fingerat namn, **Maram**

3.8 UTVÄRDERINGSDISKUSSION

I inledningsskedet av arbetet skrevs det på ett sekretessavtal på inrådan av beställaren av utvärderingen. Genom att erhålla en kontinuerlig kontakt med ansvariga för MÅL-A under arbetets gång ges utvärderaren en ständigt uppdaterad information som har varit till stor fördel för arbetet. Samtidigt ger det en kontinuerlig insyn för de ansvariga av MÅL-A gällande arbetets karaktär och progression som jag upplever som mycket positiv.

Vid de deltagande observationerna bestämdes det att om min närvaro på något sätt stör eller försvårar verksamheten så kommer jag att avlägsna mig. Min upplevelse var snarare att min närvaro bidrog med nyfikenhet och jag blev snabbt upptagen i gruppen, och vid de två tillfällena som jag bara skulle iaktta och inte delta aktivt, blev jag ständigt tillfrågad om att vara med i aktiviteterna. När det gäller insamling av information har jag hela tiden blivit bemött på ett mycket trivsamt och hjälpsamt sätt, långt utöver vad jag hade räknat med. En mycket god kontakt med all berörd personal och särskilt min kontaktperson, som hela tiden varit anträffbar och svarat på frågor, samt tillgodosett mina förfrågningar gällande gamla utredningar och material. Även beställning av tolk och samordnat möte eller kontakter har kontaktpersonen ställt upp med på ett mycket behjälpligt sätt.

På arbetsbasen ställde personalen upp med all tänkbar hjälp; allt från rundvandring i verksamheten, lokal för att utföra intervjuerna i, svarat på frågor och ställt upp på intervjuer samt varit till allmänt stor hjälp. Även kontakten jag haft med Möjligheternas hus och tillförordnad

rektor på SFI har visat på en stor öppenhet och mer än gärna beskrivit respektive organisation och tålmodigt svarat på frågor.

Angående deltagarna på MÅL-A och i synnerhet de som ställde upp på att intervjuas vill jag rikta ett stort tack, av förklarliga skäl hade arbetet aldrig blivit av utan er hjälp. Intervjuerna började ganska avvaktande och frågorna och svaren avhandlades ganska statiskt. Med ju längre samtalen höll på desto mer öppnades de upp och blandades med skratt och betydligt allvarligare diskussioner. Jag känner en viss otillräcklighet angående vissa av de samtalsämnena som kom upp, samt de djupa och allvarliga karaktärer några av diskussionerna fick; kanske behovet av att ventileras dessa känslor tjänar till någon form av tillfredställelse. Jag vill framhålla att dessa samtal inte passerat obemärkt, och en övertygelse om att det pedagogiskt riktiga i att låta människor få tala om sig själva och sin situation en stund är betydande.

3.9 BEDÖMNING AV MÅL-A VERKSAMHETEN

Ett förtjänstfullt tillvägagångssätt för att löpande kunna följa ett projekts utveckling och även göra bedömningar inom dels olika områden och dels vid olika tillfällen, är en tydlig begreppsdefiniering av de mål som eftersträvas. Integrering är ett generellt begrepp som inkluderar av ett stort antal faktorer. Integrering är vidare ett tacksamt begrepp att differentiera och blir på så sätt mer överskådligt för bedömning. Förslagsvis skulle integrering kunna delas in i ekonomisk integrering (självförsörjning), kulturell integrering (förstå samhället, krav på skyldigheter och rättigheter m.m.) och social integrering (interagera genom bättre språkkunskaper etc.); samtidigt är dessa gränsdragningar av flytande karaktär, men kan förtjänstfullt verka för en strukturering som på ett positivt sätt indelar och åskådliggör hur fragment av ett huvudmål kan ha uppnåtts/inte uppnåtts utan att vara totalt utlämnad till en helhet.

Att uppnå en självförsörjning till följd av ett arbete är ett av de långsiktiga målen. Då verksamheten är relativt ny och fortfarande under utveckling är denna målsättning inte möjlig att bedöma utifrån den ansatsen ännu. Det har däremot visat sig att *en* person redan har via MÅL-A tagit sig vidare till Möjligheternas hus, där de jobbar aktivt mot arbetsmarknaden för att ordna arbete eller anställning; detta bör ses som ett steg i riktning mot det långsiktiga målet.

På frågan om det primära syftet uppfylls som inbegriper att lära ut det svenska skrift- och tal-språket, visar bl.a. intervjuerna på en enighet i att så är fallet, framförallt när det gäller det talade språket. Det framkom även genom intervjuerna att deltagarna vill ha hjälp för att lära sig bättre svenska, gärna för att kunna ta kontakt med andra människor, vilket inte görs så mycket.

Det har visat sig att till följd av MÅL-A projektet har det enligt verksamhetsansvarig på Arbetsbasen skett en stor positiv förändring bland deltagarna även i den vardagliga arbetsträningen. En större entusiasm har märkts och att de även utanför gruppträffarna nu fungerar mer som en grupp och tilltalar varandra på svenska i betydligt större utsträckning. Det upplevs även som att de förstår arbetsinstruktioner bättre. Detta är viktiga egenskaper i linje med det långsiktiga målet att bli attraktiva på arbetsmarknaden.

När det gäller den praktiska verksamheten på gruppträffarna i MÅL-A, så är alla väldigt nöjda med hur den bedrivs. Memoryspelet kommer ständigt upp som ett roligt och bra sätt att lära nya ord. Memoryspelet möjliggör att på ett roligt och lärorikt sätt lära ut strategiskt viktiga ord och fraser. Deltagarna upplever gruppen som bra och detta kännetecknas av att gruppen även fungerar bra utanför gruppträffarna. Då det är stor skillnad på vilka nivåer som deltagarna befinner sig på, fungerar ändå gruppen mycket bra. Det finns önsknings om att få mer individuell tid till att träna på saker som de upplever som viktiga för deras personliga utveckling. Men då krävs det mer tid i förberedelser för att åstadkomma en adekvat och individualiserad undervisning.

På frågan om vad de tycker är mindre bra eller dåligt på MÅL-A träffarna svarade alla överensstämmande att det inte finns något dåligt med MÅL-A.

Flera av de intervjuade vill utöka MÅL-A verksamheten till flera tillfällen i veckan och/eller längre träfftillfällen. Detta tyder på en vilja att lära och denna vilja kan på sikt leda till integrering och självförsörjning.

När det gäller implementeringen av MÅL-A finns det inte så mycket att tillägga mer än att ett linjärt samarbete med svenskundervisningen på Arbetsbasen, kanske skulle bidra med att effektivisera inlärningsprocessen av det svenska språket. Men detta är rent spekulativt.

När det gäller att integrera så har deltagarna själva uppgett att med bättre språkkunskaper i svenska så hade de vågat ta kontakt med andra människor än de som talar samma språk. Att gruppen utanför MåL-A träffarna har börjat konversera med varandra på svenska är ett bra exempel på hur förbättrade språkkunskaper öppnar upp för integrering.

På frågan om hur de skulle lära sig svenska om inte MåL-A hade funnits, ges ett ganska illavarslande svar, då tre av fyra (med vissa variationer i svaren) uppger att de då inte hade tränat någon svenska alls; den femte personen har löst det på så sätt att hon börjar på SFI igen till hösten. De långtgående konsekvenser detta kan leda till är att arbete, självförsörjning och integrering uteblir. Mot denna bakgrund är insatserna och kostnaderna för ett projekt som MåL-A små i förhållande till vad de generera; för om inte detta projekt hade funnits, eller liknande projekt, vad är då alternativet för dessa människor.

Oavsett om timmarna på SFI har tagit slut, eller det finns andra anledningar till att språkkunskaper fattas, så visar åtskilliga teorier på hur vitalt ett språk är för all integrering. Deltagarna understryker riktigheten i denna slutsats då alla uppger att de vill kunna ta kontakt med människor genom att tala svenska, men att de inte kan, även om de uppger att det blivit bättre med både kunskapen och tillika modet att prata svenska sedan de började på MåL-A.

Då coacherna för den praktiska verksamheten är i sig själva redskapet för att utbilda är det viktigt att iakttagelser med jämna mellanrum görs på avstånd för att inte hamnar i en slentrianmässig situation, där betraktning av människor sker genom ett på förhand givet kulturfilter. Genom att se på verksamheten från ett utifrånperspektiv ges goda möjligheter till att motverka en rolldifferentiering och i stället uppnå en kulturell pluralism, där det bästa från två världar eller kulturer tillåts samspela parallellt med varandra. Detta ökar möjligheterna för integrering och att nå de långsiktiga målen. Ett utifrånperspektiv tillsammans med att verksamheten är under utveckling och en tydlig begreppsdefiniering av målen, bör ses som en styrka för att kontinuerligt kunna förbättra, påverka och korrigera för att uppnå bästa resultat.

4. RESULTAT

Resultatdelen utgörs av en måltvärdering som omfattas av 4.1 resultat integrering och 4.2 resultat stärkt självkänsla; och en processutvärdering som utgörs av 4.3 resultat implementering av MÅL-A samt 4.4 resultat av deltagarnas upplevelser av MÅL-A.

4.1 RESULTAT INTEGRERING

SER NI SVERIGE SOM ERT PERMANENTA HEMLAND?

Asha, Fatin och **Maram** säger att de ser Sverige som sitt permanenta land; **Maram** tycker att det bästa med Sverige är den trygghet och säkerhet som hon upplever här. **Minh** svarar att han tror att det blir Sverige – *för jag är svensk medborgare*. **Karam** ser Sverige som sitt andra land men ändå som sitt permanenta land, men att det är alltid hemma som är bäst. – *Jag har samma längtan till båda länderna säger hon, båda är mina länder*. **Fatin** vill ytterligare poängtera under samtalet att hon verkligen ser Sverige som sitt land, - *i Sverige både gör man saker och får saker gjorda till skillnad från där jag är uppväxt, där sitter man hemma mycket och gör inte så många saker*. Hon tillägger även att det är mer frihet i Sverige. **Asha** tillägger också att hon tycker att Sverige är bättre än hennes födelseland och hoppas att hennes barn kan börja studera på högskola i Sverige och få jobb.

UPPLEVER NI ER SOM DELAKTIGA I DET SVENSKA SAMHÄLLET?

Asha säger – *inte så mycket...* på frågan hur det kan bli bättre svarar hon - ... *om jag pratar mer med svenskar och grannar och om man får jobb. Man måste träna och öva på svenska mycket*. **Minh** svarar att han tror att han känner sig som en del av det svenska samhället men att han inte kan förbättra det. Vid ett senare skede under intervjun ändrar han sig och säger att om han kunde svenska bättre så kunde han få ett jobb som han vill ha och har 20 års erfarenhet av sedan tidigare. Tyvärr säger han att han inte får flera timmar på SFI även om han vill ha det, så han kan lära svenska bättre. **Fatin** konstaterar kort att hon känner en tillhörighet i det svenska samhället. **Karam** känner sig som en del av samhället men att det finns många som ser oss som konstiga, men genom att träffa andra svenskar kan det bli bättre, - *som det ser ut idag så har vi ingen kontakt med några svenskar eller andra förutom här på Arbetsbasen, vi umgås inte med någon svensk*. **Maram** menar att hon - ... *känner sig som en liten del*

av samhället, men mina barn kanske kan bli en större del av samhället så blir vi en större del tillsammans. Både **Asha**, **Karam** och **Minh** menar på att med bättre svenskakunskaper ökar möjligheterna till att ta kontakt med andra och på så sätt bli en större del av det svenska samhället. **Fatin** håller också med om detta och har ordnat så hon får börja på SFI igen till hösten så hon kan lära sig svenska bättre **Maram** som inte har någon tidigare skolgång upplevde SFI som så svårt att hon nästan inte lärde sig någonting. Hon vill tala svenska men säger ganska uppgivit att det inte går. **Asha** tar även upp att det är svårt att bli en del av samhället då det verkar finnas ont om jobb i Sverige, och att man måste ha utbildning till alla jobb, även för att städa.

TAR NI DEL AV NÅGRA TYPISKT SVENSKA TRADITIONER? OCH HUR UPPLEVER NI ATT DET ÄR ATT FIRA ERA TRADITIONER (OM SÅ GÖRS) I SVERIGE?

Asha svarar nej på frågan om hon firar några svenska traditioner, men att hennes barn tycker mycket om jul, midsommar och påsk. Hon tycker julen – *är jättekonstig då ni köper presenter till varandra, det är konstigt, jag firar lite jul och skickar presenter till bekanta och mina barns skötare.* Hon firar sina traditionella högtider i Sverige helt utan problem. **Minh** svarar att han firar svensk jul med tomte och det kinesiska nyåret. Även **Fatin** firar svensk jul med tomte men uppger att hon även firar andra svenska högtider. Hon säger att det är väldigt viktigt för henne att vidhålla många traditionellt religiösa traditioner och på frågan om hon tycker det är svårt att göra så i Sverige svarar hon – *nej, tvärtom det är mer frihet än vad jag är van vid.* **Karam** firar eller deltar inte i någon svensk högtid och säger att det inte är några problem att hålla kvar vid sina traditioner i Sverige. Även **Maram** uppger att hon firar svensk jul och inte har några problem med att fira irakiska traditioner i Sverige likadant som i Irak.

PÅ FRÅGAN OM NYHETSINTRESSE OCH INFORMATIONSKANALER SVARAS DET:

Alla uppger att de har ett nyhetsintresse. **Asha** är mest intresserad av nyheter som handlar om Sverige och Somalia, medan **Minh** och **Fatin** har ett nyhetsintresse som rör hela världen. **Karam** är mest intresserad av nyheter som rör Irak och Sverige, medan **Maram** svarar – *mest Irak för att där finns mina barn och min familj.* **Asha** uppger att hon lyssnar på Rapport, internet och mycket BBC och satellit på Somaliska. **Minh** uppger att hans stora nyhetskälla är CNN. **Fatin** uppger tidning och parabol men inte vilken eller vilka tidningar, medan **Karam**

uppger parabol och arabiska kanaler samt svenska nyheter på morgonen. **Maram** uppger Tv och parabol och att hon lyssnar på svenska nyheter fast hon inte förstår vad som sägs.

HAR NI KONTAKT MED FAMILJ ELLER ANHÖRIGA UTANFÖR SVERIGE?

Alla utom **Fatin** säger att de har någon form av kontakt med vänner eller familj. **Fatin** säger också att hon inte kommer att åka tillbaka, utan Sverige är hennes hemland. **Asha, Maram** och **Minh** uppger att det oftast är via telefon som kontakt hålls, även om **Asha** också nämner internet som en kontaktmöjlighet. Denna kontakt är ett bra sätt att få tillgång till nyheter, även om **Maram** säger att det är så dyrt att tala i telefon så det blir mest frågor som rör familjen.

FINNS DET NÅGOT ÖVRIGT SOM NI VILL TILLÄGGA GÄLLANDE DESSA FRÅGOR?

Asha säger nej, men att det var bra frågor och att det är bra att få sådana frågor ställda till sig och att få svara på dem. **Fatin** upplevde det som väldigt snällt att få ta del av dessa frågor och att det behövs ställas sådana här frågor som hon kan få svarar på. **Minh, Karam** och **Maram** svarade nej utan några tillägg.

4.2 RESULTAT STÄRKT SJÄLVKÄNSLA

VAD TYCKER NI ATT NI HAR LÄRT ER, ELLER UTVECKLAT PÅ MÅL-A?

Asha – *ja det blir bättre, ja jag skriver bättre.* Hon fortsätter med att man kunde träna mer svenska på Arbetsbasen när man sitter med de andra, ibland talar de svenska och ibland inte. Man blir bättre genom att träna mycket. **Minh** säger – *Jag förstår och kan prata lite mer med människor;* och att han tar kontakt lite lättare nu när man vågar prata mer med andra. **Fatin** uppger att hon är blyg men vill kunna ta kontakt med människor på svenska och ska därför börja på SFI till hösten så hon blir ännu bättre på svenska. Hon säger att hon brukar tala svenska med en gammal kvinna. **Karam** uppger att hon har problem med att komma ihåg saker och lider av huvudvärk, men hon uppger också att hon ibland talar svenska när hon blir kontaktad på svenska på jobbet (Arbetsbasen). **Maram** uppger att hon vill tala svenska men kan inte även om hon tycker att - *det blivit lite bättre fast bara väldigt lite bättre.*

4.3 RESULTAT IMPLEMENTERING AV MÅL-A

VAD KÄNNER DU TILL OM MÅL-A?

Ansvarig för data och svenskundervisning säger att hon vid intervjutillfället inte vet vad MÅL-A är för något. Jag förklarar och då säger hon att hon hört talas om det men vet inte vad dom gör för något. När jag beskriver hur verksamheten ser ut säger hon spontant att det påminner en del om vad hon själv sysslar med. När jag frågar om det vore tänkbart att ha ett samarbete och jobba tillsammans eftersom det handlar i stort om samma personer både hos dig och på MÅL-A svarar hon - *Ja att vi hade kunnat komplettera varandra, kanske att dom här har mer grammatik, hur man skriver och meningsuppbyggnad och så. Min tanke är att dom ska få lite datorvana och samtidigt lära sig lite svenska, att man lite grand kombinerar det.* Det framkommer vidare under samtalet att det krävs vissa grundkunskaper i svenska för att kunna följa instruktionerna i datorhandböckerna, och att de aktuella personerna inte har den kunskapen ännu. De som använder datorerna söker ofta efter information om bl.a. jobb eller annan samhällelig information. Programmet som används för svenskundervisning heter SAFIR, och jag ber om en beskrivning om hur SAFIR ser ut och fungerar - *Här är ju olika moduler, mycket att lyssna och alfabetet. Och på varje sån här tjänst finns det då en sju åtta olika övningar. ... Denna sida [SAFIR] hittade jag när jag sökte på SFI kom det upp SFI-länkar och där finns massa olika, där finns lexikon, enkel svenska, grammatik, nationella prov alltså då i SFI, gamla då som man kan ladda ned och göra. ... Det dom har svårt med är våra Å, Ä och Ö:n, samt att skilja på O och Å samt på E och Ä, de som är lika varandra i uttal och det kan man öva på här. ... När det gäller alfabetet så finns det åtta olika övningar här. Ja just det. och sen samma under siffror fast det är 16 övningar. Det dom framförallt gör övningar i så är det grammatik.* Vidare framkommer det att handläggarna vid uppföljningar vill att det ska tränas svenska så de kan komma vidare, och genom att ta sig vidare menas det oftast att man kommer till Möjligheternas hus.

Genom en telefonintervju med ansvarig på Möjligheternas hus ställdes frågan om hon kände till MÅL-A? svaret blev att hon inte kände till det vid namn, men att hon hört talas om att det fanns en sådan verksamhet. Exakt vad och hur verksamheten gick till var mindre känt. Vidare handlade samtalet om hur verksamheten ser ut på Möjligheternas hus och den omstrukturering som verksamheten är indragen i. Viktig och högst relevant information om vilka krav och färdigheter det ställs på de personer som ska gå vidare från MÅL-A till Möjligheternas hus fick jag ta del av. Goda språkkunskaper i svenska är i sig inte vitalt för att få komma till Möjligheternas hus, men om förväntningarna är att komma ut på praktik eller anställning,

istället för ren sysselsättning på Möjligheternas hus, så krävs det i de flesta fall goda svenska-kunskaper. Tillträde till Möjligheternas hus sker genom att handläggare i rehab-gruppen skriver en remiss och sedan görs det en kartläggning på personen i fråga som omfattar bl.a. önskemål om praktikplats m.m.

Ansvarig på Arbetsbasen (där MÅL-A verksamheten äger rum) kände av naturliga skäl till att MÅL-A existerade, och på frågan om han hade någon större insikt i vad dom gör, svarade han - *väldigt lite, nästan ingenting alls, men att det ändå var värt ett försök, och att MÅL-A tillsammans med både dataundervisningen och den svenskundervisningen som erhålls på Arbetsbasen skulle kunna generera i något positivt*. Även här fördes ett givande samtal om hur verksamheten på Arbetsbasen ser ut och bedrivs. På frågan om det har märkts någon skillnad i den vardagliga verksamheten och/eller på personerna själva efter att de deltagit på MÅL-A träffarna framkom det att sedan MÅL-A introduceras och varit igång ett tag, så har det genererat i flera positiva effekter rörande deltagarna och deras arbete i verksamheten. Deltagarna i MÅL-A visar på en påtaglig entusiasm inte bara inför gruppträffarna, utan för ett mer aktivt deltagande utanför gruppträffarna. Det verkar finnas en glädje och entusiasm för att lära sig nya saker vilket underlättar instruktioner i den vardagliga verksamheten. Som en positiv sidoeffekt har de som deltar kontinuerligt i MÅL-A gruppen även blivit en grupp utanför MÅL-A träffarna, och samtalar med varandra på svenska i betydligt större utsträckning än tidigare.

Vid samtal med tillförordnad rektor på SFI i Kristianstad framkom att SAFIR är helt webbaserat för att ständigt kunna vara uppdaterat och tillgängligt för många. Det framkom även att SAFIR - programmen håller på och utarbetar olika yrkesutbildningar som är anpassade till alternativa lärnivåer på svenska. På webbsidan SFI-länkar finns bl.a. SAFIR, kreativ pedagogik, lexikon, automatisk översättning på 22 språk, lättlästa nyheter som det även går att lyssna på m.m.

4.4 RESULTAT AV DELTAGARNAS UPPLEVELSER AV MÅL-A

VAD TYCKER NI RENT ALLMÄNT OM MÅL-A?

Asha säger – *jag tycker det är bra, man får ... träna och prata svenska hela tiden. Emelie och... ja Andreas dom hjälper oss att träna och lära svenska.* **Asha** säger även att det är bra att arbeta i grupp för man kan hjälpa och få hjälp av de andra i gruppen om det är något som är oklart eller som man inte förstår. **Minh** säger att han tycker att allting är bra. **Fatin** - *Allt är bra, men jag är blyg, jag blir blyg när jag skriver på tavla och alla tittar på mig, det är bättre*

när jag bara sitter ner och skriver, annars är det bra. **Karam** – Det är bra, bra att man lär sig svenska och sånt. **Maram** – Allting är bra, det går ganska långsamt och det är bra för mig, jag är inte så ung och har inte studerat i mitt land så detta tempo passar mig bra.

VAD ÄR ROLIGAST PÅ TRÄFFARNA?

Asha säger Memoryspelet, - ... man lär bra och när man ser bild och namn så glömmen man aldrig ... det sitter kvar. ... vi skriver på tavlan också och det är bra... vi skriver bilderna och namnen... det är bra att träna. **Asha** säger också att hon tycker - det är bra att träffa andra som inte heller kan så bra svenska, så man får träna **Minh** tycker bäst om när man sitter runt bordet och samtalar, - det bästa är att de andra kommer från andra länder och att man då blir tvingad att försöka lyssna och prata svenska med dom andra, att träna svenska. **Fatin** tycker också att Memoryspelet är roligast – när man parar ihop bilder och ord. **Karam** säger att hon tycker det är roligast att tala svenska, - när vi sitter alla tillsammans och pratar. **Maram** tycker att det bästa är - att det går långsamt så jag kan lära mig.

VAD UPPLEVER NI SOM TRÅKIGAST PÅ TRÄFFARNA?

Asha säger - ... allt är mycket roligt, jag trivs med kurs... hemläxa tycker jag att jag inte har tid med. **Minh, Karam och Maram** tycker inte att någonting är tråkigt, vilket **Fatin** håller med om – förutom att skriva på tavlan. Trots att dessa korta svar följdes upp av diskussioner med var och en så framkom det inget som de ansåg som direkt tråkigt på träffarna.

FINNS DET NÅGOT SOM NI SKULLE VILJA GÖRA MER AV PÅ TRÄFFARNA?

Asha – Man skulle skriva och läsa... skrivövningar skulle hjälpa mig. **Minh** tycker att allting är bra. **Karam** tycker att det – är bättre om vi läser hela avsnitt i bok och inte bara svarar på frågor utan läsa mer stycken. **Maram**, - Det passar mig bättre att tala mer och skriva mindre, det blir lättare för mig.

OM INTE MÅL-A HADE FUNNITS HUR HADE NI DÅ TRÄNAT PÅ SVENSKA?

Asha säger – Nej, nej inget annat. Med detta menar **Asha** att hon inte hade tränat svenska alls. **Minh** - Om inte MÅL-A hade funnits så hade det inte tränats svenska så mycket, - ... man kan träna genom att titta på Tv, och genom att använda lexikon. **Minh** har fått ett lexikon av

projektansvarig som han uppskattar mycket och har stor nytta av. Under diskussionen framkom det att **Minh** tror det hade varit bra om alla hade fått ett lexikon. **Fatin** säger att hon ska börja på SFI till hösten för att bli ännu bättre på svenska. **Karam** svarar att det inte hade tränats någon svenska då, men ibland talar hon svenska här på jobbet (Arbetsbasen). **Maram** som tidigare uppgett att hon är analfabet och haft svårt med att lära sig svenska på SFI säger - *Nej, jag vill men kan inte*. Detta upplever jag som att Maram säger med en ganska stor uppgivenhet.

ÄR DET BÄTTRE MED TVÅ LÄRARE SOM DET ÄR NU PÅ TRÄFFARNA?

Asha tycker det är bättre, - *men ibland räcker det med en lärare, hon menar att det är beroende på hur många det är på träffen*. **Minh** tycker det är bättre – *För att om en står vid tavlan och skriver och jag inte förstår så kan jag fråga den andra läraren*. **Fatin** och **Maram** tycker också att det är bättre med två lärare, medan **Karam** är den ende som tycker att det är bättre med en lärare. Det framkommer från flera stycken att det jätteviktigt att tala långsamt och att artikulera tydligt, detta är inget stort problem men väl värt att nämnas.

SPELAR DET NÅGON ROLL ATT DET ÄR EN KVINNIG OCH EN MANLIG LÄRARE?

Asha, **Fatin** och **Karam** tycker att det är bra utan att vidareutveckla det; **Minh** säger att för honom så spelar det ingen roll.

ÄR ETT (1) TRÄFFTILLFÄLLE I VECKAN TILLRÄCKLIGT?

Asha svarar först att hon tycker det räcker med en gång i veckan, men under diskussionen ändrar hon sig och säger - *... men blir det två gånger så är det ingen fara, man lär kanske snabbare, ja det är bra med två gånger om ni kan*. Hon säger att två timmar åt gången räcker – *... för man blir trött*, och att hon måste hämta barnen på dagis klockan fyra (16.00) så det går inte att hålla på längre än till klockan tre (15.00). **Minh** säger – *Jag vet inte riktigt, men kanske två eller tre gånger i veckan kan vara bra*. **Fatin** tycker också att man kan utöka till flera träffar i veckan och – *Att träffarna skulle hålla på längre, två timmar är för kort tid för att lära sig bra*. **Karam** tycker det räcker med en gång i veckan medan **Maram** säger uppgivit

att det inte spelar någon roll då – *jag kommer ändå inte att lära mig något*. Jag frågar om hon verkligen känner sig så uppgiven svarar hon att hon kortfattat och ganska konstaterande – *ja*.

FINNS DET NÅGOT ÖVRIGT SOM NI SKULLE VILJA TA UPP?

Asha och **Fatin** tycker det är jättebra med sådana här frågor som de kan svara på, och **Fatin** säger också att det behövs. **Karam** tycker att det bästa sättet att lära sig svenska på är genom sina barn. **Maram** vill påpeka att hon tycker att gruppen är lagom stor.

5. ANALYS OCH DISKUSSION

Det analystillvägagångssätt som valts bygger på att kombinera resultatet (empiri) i förhållande till de teoretiska perspektiven i ett löpande resonemang. Tillsammans med att empiri möter teori kommer en diskussion att föras löpande, detta tillvägagångssätt av analysen är för att kvarhålla den narrativa kontinuiteten som arbetet präglats av.

Analysdelen följer samma tematiska tillvägagångssätt som resultatdelen, med den skillnad att endast måltvärderingen som omfattas av 5.1 *analys av integrering* och 5.2 *analys av stärkt självkänsla*, kommer att analyseras mot de teoretiska perspektiven. Vid processutvärdering som utgörs av 5.3 *analys av deltagarnas upplevelser av MåL-A*, kommer det att tillämpas en enklare mönsteranalys, ibland ned till dikotoma svarsalternativ; och därefter formuleras signifikanta förklaringar (Yin, 2007).

5.1 ANALYS INTEGRERING

Göran Ahrne, Christine Roman och Mats Franzén (1996) för ett holistiskt resonemang där språket ses som den enskilt viktigaste faktorn vid integrering. På frågan till de intervjuade om ni ser er som delaktiga i det svenska samhället är svaren väldigt skiftande; ... *inte så mycket, jag tror det, en del av samhället, en liten del av samhället* och bara en svarar att hon känner tillhörighet i det svenska samhället. Fyra av de fem intervjuade uppger att med ett bättre svenskt språk så underlättas en integrering. Anders Lange och Charles Westin (1981) anser att den etniska identiteten är sammanvävd med språket och att modersspråket har en existentiell betydelse för individen, det är detta språk som uttrycker ”mitt vara-i-världen”. Langes och Westins resonemang bygger på att den primära socialisationen sker i språkligt umgänge med den närmaste omgivningen, där han/hon genom språket lär beteendenormer och att tolka andras beteende. George Herbert Mead har till skillnad från Langes och Westins socialisationsmodell som består av en primär och sekundär fas, delat in socialiseringen i tre faser: det förberedande stadiet, lekstadiet och spelstadiet. Mead anser att språket först kommer in i fas två, lekstadiet, och först då kan individen börja definiera föremål i meningsfulla sammanhang (Bauman & May, 2004). Lange och Westin (1981) hävdar att språket fungerar som en identifikation till den egna gruppen samtidigt som det urskiljer de som inte tillhör denna grupp. Detta betyder att om invandrargruppen inte får tillgång till att lära sig svenska, så sker ingen tillfredställande integrering, precis som fyra av de intervjuade sade. Om inte en integrering

sker så kan det få långtgående negativa effekter. Flertalet av de intervjuade uppger att de inte har någon, eller väldigt lite kontakt med personer som talar svenska, på arbetsplatsträningen talas det inte mycket svenska mer än vid enstaka tillfällen, man pratar mest med de som talar samma språk. Ahrne, Roman och Franzén (1996) säger att traditionella värderingar och seder kan omformas i förhållande till situationen i det nya sociala landskapet och en brist på möjligheter till integrering kan leda till att den traditionella kulturen får en förnyad betydelse. Om en alienering sker p.g.a. språkkunskaper enligt Ahrne, Roman och Franzén (1996) kan det kanske ge upphov till etnocentrism både från invandrarnas sida och från de infödda svenskarna. Det som är signifikativt för etnocentrismen enligt Björn Nilsson och Anna-Karin Waldemarson (1994) är att man sätter det egna i centrum och dömer ut det avvikande. Man betraktar andra människor genom ett på förhand givet kulturfilter och som Wellros (1998) säger så kategoriserar människor genom att tilldela dem sociala identiteter. Att leva och bo i ett land utan att kunna göra sig förstådd via språket, är ett avvikande som kan göra att etnocentrismen får fäste och befrämjar uppkomsten av stereotyper då vi tilldelar individen givna egenskaper på förhand, en reducering av individen från subjekt till objekt sker. När vår kulturella syn i det sociala samspelet motsvaras av våra stereotypa föreställningar, framstår vi allt mer som oreflekterade över våra egna beteendemönster, vi rör oss inom på förhand givna ramar som en sorts kulturrobot där individualiteten reduceras och möjligheten till att visa olika personligheter för varandra minskar. Risken för att beteendemönster av denna karaktär förs vidare till nästa generation, resonerar Wellros (1998) om i resonemanget personperception och attribution. Personperception är en tolkning som görs utifrån normer som man bl.a. förvärvat genom socialisationsprocessen och som fungerar som ett inlärt tolkningsmönster som vi använder när vi observerar en persons beteende och skapar oss en bild av densamme. Detta är en ständigt pågående (ofta omedveten) kognitiv aktivitet där man bekräftar bilden av sig själv genom att skaffa uppfattningar (perceptioner) om andra människor. Nästa steg i denna process utgörs av attributionsprocessen då man utifrån tolkningsresultatet tillskriver en person en avsikt eller egenskap som förklarar beteendet. Zygmunt Bauman och Tim May (2004) anser att motsatsförhållandena är oskiljaktiga och kan inte existera utan varandra. Anthony Giddens (1984) menar på att lever man och verkar inom mer eller mindre samma typ av miljö skapas inte bara en okunskap, utan även en ignorans om vad som försiggår utanför denna miljö.

Enligt James William Neuliep (2003) så visar Joseph A. DeVito på skillnader då det finns tendenser till att överdriva respektive bortse från saker i mötet mellan olika kulturer. Människor tenderar att överdriva likheter och bortse från olikheter när olika kulturer träffas. Men när

det gäller olikheter som är visuella (mat, kläder m.m.) är dessa mer hanterbara än de som gäller attityder, känslor och samtalsregler. Här vill jag återberätta en situation från en av mina deltagande observationer då ämnet för dagen var just mat. Nivån på samtalet höjdes rejält och alla deltog med en påtaglig entusiasm när det diskuterades mat och recept, det skulle t.o.m. lagas mat för avsmakning inför nästa gruppträff, helt i linje med DeVitos resonemang om att visuella olikheter är mer hanterbara.

Frågan som ställdes till de intervjuade om de ser Sverige som sitt permanenta hemland är i kontexten central, sett ur ett problematiseringsperspektiv. Den är central på så vis att om personerna ifråga inte ser Sverige som sitt hemland så skulle det mycket väl kunna uppstå en acklimatiseringsproblematik som försvårar eller omöjliggör en kulturell integrering. En annan aspekt skulle kunna beröra att det inte endast handlar om den egna viljan, utan att en brist på möjligheter till kulturell integrering kan leda till att man söker sig tillbaka till hemlandets traditioner; anledningar till sådana försvårande möjligheter kan gå att spåra i personperceptions- och attributionsprocessen (Wellros, 1998), tolkning som görs utifrån bl.a. de normer man själv förvärvat genom socialisationsprocessen av de som ser invandring som ett problem.

Anledningarna kring om en person ser Sverige som sitt hemland kan vara många, Ahrne, Roman och Franzén (1996) menar på att om en person har flytt från sitt land så finns det inbyggt i själva essensen av flykten en önskan att återvända (återvändandet är flyktingskapets mening). Denna problematik kanske ligger latent hos människor och blir då svår att åskådliggöra och skapar en utdragen implicit valsituation som hindrar en integrering i det nya samhället. Nu uppger tre av de intervjuade att de ser Sverige som sitt hemland, medan en tror att det är så. Endast en av de fem säger att Sverige är det andra hemlandet, och genom att uttrycka det som ... *Sverige är mitt andra hemland*, inkorporeras ordet hem och någon polarisering mellan Sverige som hem kontra icke-hem är inte aktuell. Men även om de flesta ser Sverige som sitt hemland, så kan ovan problematik finnas till följd av en naturlig längtan till en situation som inte längre existerar och genom att inte integreras till fullo i det nya sociala landskapet kanske längtan ökar efter hur det en gång var, eller föreställningar om hur det kan/borde vara.

Ett annat sätt att problematisera kring kulturell integrering har gjorts genom att försöka visualisera om svenska seder och traditioner inkorporerats i de nya levnadssituationerna bland de intervjuade. Av de fem intervjuade är det bara Fatin som uppger att det är viktigt att fira svenska högtider, hon uppger samtidigt att det är viktigt för henne att vidhålla många religiösa traditioner. Minh firar både svensk jul och kinesiskt nyår. Dessa två personer kan sägas upp-

fylla de karaktäristika som kännetecknar Giddens (2003) smältdegelresonemang. Här blandas gamla och nya traditioner som i sin tur ger upphov till nya och föränderliga mönster, ett sådant mönster skulle kunna utgöras av att fungera väl (integrera) i en kontext då olika traditioner möts. Giddens menar att en sådan integrering möjliggör en social anpassningsbar plattform i den nya sociala miljön. Två av intervjupersonerna svarar nej på om de upptagit några av de svenska traditionerna medan en säger att hon firar jul, inga andra svenska traditioner.

Genom samtalen framgår det tydligt hos alla att traditioner har en stark förankring. Ahrne Roman och Franzén (1996) reflekterar över hur en brist på möjligheter till integrering kan leda till att den traditionella kulturen får en förnyad betydelse. Detta betyder att om mötet med det nya landet blir negativt, och en integrering uteblir, kan det förstärka de gamla traditionerna. Faran med en stark anknytning till en grupp kan utgöras av att en polarisering då uppstår. Giddens (1984) menar att när en aktör befinner sig inom en situationsanpassad kontext, begränsas deras kunskaper gällande andra omgivningar. Benedict Anderson (2005) beskriver hur styrkan i traditionsbundenhet och nationalism kan hindra att en anpassning till nya sätt att förhålla sig kan omöjliggöras genom att tala om *oväljbara* eller *icke-medvetna* band. Han menar att det är fritt att både inträda och lämna i frivilliga organisationer men att ingen frivillig organisation kan konkurrera med styrka som nationalism förfogar över, då den inte är självvald. Denna historiens traditionsbundna makt bygger på en föreställning om en hänvisning till det naturliga.

Fyra av de intervjuade uppger att de helt utan problem kan fira sina traditioner i Sverige, där en dessutom säger att det t.o.m. är lättare då friheten är större i Sverige. Detta borde kunna betyda att den kulturella pluralismen kan få ett fäste och agera som en plattform för att integrering ska ske; istället för att se starka traditionsbundna invandrare som polariserade till det svenska samhället.

När det gäller frågorna om deras nyhetsintresse och kring vilka informationskanaler som används så uppvisar alla ett nyhetsintresse. Det är delade åsikter om vilka nyheter som följs mest frekvent, men nyheter om Sverige och det land som de bodde i tidigare dominerar. På frågan om informationskanaler är det en tydlig övervikt till satellit och parabol, många program går att få på respektive språk genom dessa informationskällor. Det kan resoneras om det är bra för utvecklandet av det svenska språket, men frågan är om det inte är värre att bli isolerad från vetenskapen om vad som händer i världen, eller bland familj och släktingar.

5.2 ANALYS AV STÄRKT SJÄLVKÄNSLA

Självkänsla är ett begrepp som enligt Maarit Johnson (2003) slentrianmässigt blandas ihop med självbild, självförtroende och självsäkerhet. Självkänsla är enligt Johnson hur vi värderar oss själva, vårt känslomässiga förhållande till oss själva och hur vi värderar vår självbild (självbild är en kunskapsaspekt av självet, baseras på summan och genomsnittet av all information om oss själva), och känner inre tillfredställelse och tillit till oss själva. Komplexiteten är omfattande i den bemärkelsen att så många olika aspekter kan spela in tillsammans med en subjektiv åsikt om hur den egna självkänslan är beskaffad. Mot denna bakgrund har det inte förekommit någon enskild punkt som berör självkänsla under samtalsintervjuerna, utan självkänsla är mer ett summarum av många faktorer som inkluderas i flera frågepunkter.

Det som är intressant gällande självkänsla är att resonera om hur självkänsla skapas i en omgivningskontext, och särskilt intressant är att ställa utvecklandet i förhållande till integreringsdiskussionen ovan. Självkänsla enligt Johnson (2003) utgörs främst av två sätt att gå tillväga, dels ett aktivt skapande- och dels ett passivt skapande av självkänslan. Enligt William James (1890) är människan aktiv och skapar sin självkänsla genom avsiktliga handlingar. Johnson (2003) accentuerar Mead som förespråkare för den passiva vägen till självkänsla där vi som individer är passiva mottagare där självkänslan skapas genom andras omdömen – dvs. I och Me i interaktionistiska relationer. Detta menar Bauman och May (2004) att Mead kallar för ett reflektivt omdöme av viktiga andra och det sker i en social process där vi som individ agerar passivt och speglar oss i omgivningens bedömningar. James (1890) menar på att en individs självvärde styrs av allt som individen kan se som en del av sig själv t.ex. utseende, kompetens m.m. Om en person kan påverka sitt självvärde genom att i stor utsträckning välja vilka attribut som ska ingå i självvärdet, gör personen även implicita val då andra attribut inte tas med i skapandet av självvärdet. Detta förhållningssätt skapar en självkänsla. Meads modell innebär inte att vi intar en total passivitet, utan genom vårt medvetande söker vi en relation av anpassning till omgivningen. Genom detta resonemang åskådliggörs det att förutom speglingen av andras bedömningar, även att vi kan inverka på omgivningen. Mead menar att det bara är i den symboliska kommunikationen som vi lär känna oss själva genom andra; och språket är det medium som vi förutom använder för att tala, även hör oss själva tala och kan värdera våra yttringar genom andras reaktioner.

Bygger en person sin självkänsla enligt James modell och väljer bort språk som ett attribut för det egna självvärdet p.g.a. av avsaknaden av den egenskapen, är en integration nästan en omöjlighet att uppnå. Ett sådant val kan botten i en uppgivenhet om stödet och möjligheterna

inte finns för att lära sig det nya språket och personen kan gå förlorad som samhällsmedborgare och skapa en polariserad miljö inom samhällsmiljön; detta är särskilt allvarligt om hela grupper inom denna problematik uppstår. Mead säger att det är genom språket som vi kan värdera våra handlingar efter andras reaktioner. Det betyder att utan ett språk som är kompatibelt med samhällsomgivningen, sker ingen integrering, eller personlig utveckling. Lägg därtill problematiken med invandrartäta områden som isoleras från övriga samhället och utgör en ”stad i staden”, så är en tillfredställande integrering avlägsen. Men Meads modell skulle kunna tjänstgöra som ett ypperligt integreringsinstrument genom att invandrare konfronteras med redan välintegrerade människor (oavsett ursprung), då borde det finnas goda möjligheter till att integrera genom spegling av omgivningen och önskan till att integrera och känna samhörighet kan även skapa en vilja till att lära sig språket. Oavsett om timmarna på SFI har tagit slut, eller det finns andra anledningar till att språkkunskaper fattas, så visar åtskilliga teorier på hur vitalt ett språk är för integrering. Deltagarna understryker riktigheten i denna slutsats då alla uppger att de vill kunna ta kontakt med människor genom att tala svenska, men de kan inte, även om de uppger att det blivit betydligt bättre med både kunskapen och tillika modet att prata svenska sedan de började på MÅL-A.

5.3 ANALYS AV DELTAGARNAS UPPLEVELSER AV MÅL-A

Det som framkommer tydligt när resultatdelen är sammanställd är att alla är mycket positiva till att MÅL-A finns. Att få hjälp med att lära sig svenska resulterar i att de vågar prata med varandra på träffarna till att börja med, och sedan med varandra ute i den dagliga verksamheten, då de nästan alltid tidigare bara talat med personer som talar samma språk. De uppger själva att de tycker att de lärt sig bättre svenska, vilket resulterar i att de vågar ta kontakt på svenska lite mer. Verksamhetsansvarig på Arbetsbasen kan se flera positiva effekter som ett resultat av MÅL-A projektet. Deltagarna i MÅL-A uppvisar en påtaglig entusiasm (inte bara inför gruppträffarna) för ett mer aktivt deltagande utanför gruppträffarna. Det verkar finnas en vilja och entusiasm för att lära sig nya saker, vilket underlättar instruktioner i den vardagliga verksamheten. Som en positiv sidoeffekt har de som deltar kontinuerligt i MÅL-A gruppen även blivit en grupp utanför MÅL-A träffarna, och samtalar med varandra på svenska i betydligt större utsträckning än tidigare. Denna utveckling visar på att Meads resonemang om spegling av omgivningen kan skapa integrering till följd av den symboliska kommunikationen då vi lär känna oss själva genom andra; och språket är det mediet som vi använder, förutom för att tala, även hör oss själva tala och kan värdera våra yttringar genom andras reaktioner. Men

som flera av deltagarna har sagt så vågar de inte tala svenska eftersom deras brister i språket varit så stora och är fortfarande, men ett mod har ändå infunnit sig genom den träning de erhållit, vilket är ett rimligt tecken för en stärkt självkänsla. Detta kan styrkas genom att en person har tagit steget vidare från MÅL-A till Möjligheternas hus och en har bestämt sig för att fortsätta på SFI till hösten. En annan person har tagit kontakt med tandläkare och handläggare på svenska vilket aldrig tidigare hänt. Så visst sker det framsteg.

På några mer konkreta frågor till deltagarna om vad som är bra, dåligt eller vad som kan förbättras svarar alla att det inte finns något dåligt med MÅL-A. När det gäller vad som kan förbättras för deras personliga utveckling så skiftar svaren, någon vill läsa mer, någon vill tala mer etc. Samtidigt uppger Asha att det är bra att arbeta i grupp för då kan vi både hjälpa och få hjälp av varandra; men visst finns det hos några av deltagarna en önskan om att få sina individuella lärintressen tillgodosedda. Memoryspelet är väldigt uppskattat som läromedel och två lärare är positivt då det finns tillgång till mer hjälp. Tre stycken tycker att man borde utöka verksamheten för att man då lär sig mer och fortare.

På frågan om hur de skulle lära sig tala bättre svenska om inte MÅL-A hade funnits är svaren alarmerande. Tre stycken uppger att de inte hade tränat någon svenska alls, medan en säger att det inte hade blivit så mycket, kanske lite genom att titta på Tv. Betänk vad den relativt lilla insats MÅL-A kostar genererat i, och med tanke på att för de flesta så finns det inte något alternativ, är det rimligt att bedriva en verksamhet i MÅL-A andan. De önskemål som ansvariga för den praktiska verksamheten själv har tagit upp är att få mer tid till sitt förfogande, dels för att kunna förbereda undervisningen bättre och dels för att kunna utöka grupptillfällena. Kanske skulle en linjär undervisning tillsammans med svenskundervisningen på Arbetsbasen utveckla deltagarnas språkfärdigheter på ett positivt sätt. Ett utvecklande av användning av SAFIR programmen skulle kunna fungera bra som ett komplement då de individuella nivåerna deltagarna befinner sig på skiftar, och om det finns en data med internetuppkoppling i hemmet kan programmen även fungera som hemläxa då den kan vara nivåanpassad. Gruppverksamheten på MÅL-A är så uppskattad av deltagarna och har visat sig så framgångsrik att arbete med datorer inte får ersätta den, men som ett komplement skulle det kunna fungera bra och som en sidoeffekt får de lite datorvana.

6. REFERENSLISTA

- Aggestam, Karin. (2004) *(O)Rättfärdiga krig*. Lund: Studentlitteratur
- Alvesson, Mats. & Sköldbberg, Kaj. (1994) *Tolkning och reflektion: vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur
- Anderson, Benedict. (2005) *Den föreställda gemenskapen*. Göteborg: Daidalos
- Ahrne, Göran, Roman, Christine & Franzén, Mats (1996) *Det sociala landskapet: en sociologisk beskrivning av Sverige från 50-tal till 90-tal*. Göteborg: Korpen
- Bauman, Zygmunt. (2000) *Globalisering*. Lund: Studentlitteratur.
- Bauman, Zygmunt. & May, Tim. (2004) *Att tänka sociologiskt*. Göteborg: Korpen
- Charon, Joel. M. (2004) *Symbolic interactionism: an introduction, an interpretation, an integration*. Upper Saddle River, N.J.: Pearson Prentice Hall
- Denscombe, Martyn. (2003) *The good research guide: for small-scale social research projects*. Maidenhead: Open University Press
- Eriksson, Lars. Torsten. & Wiedersheim-Paul, Finn. (2006) *Att utreda, forska och rapportera*. Malmö: Liber
- Giddens, Anthony. (2003) *Sociologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Giddens, Anthony. (1984) *The constitution of society: outline of the theory of structuration*. Cambridge: Polity Press
- Hammersley, Martyn. (1992) *What´s Wrong with Ethnography?* London: Routledge.
- Hammersley, Martyn. & Atkinson, Paul. (2007) *Ethnography: principles in practice*. London: Routledge
- Johnson, Maarit. (2003) *Självkänsla och anpassning*. Lund: Studentlitteratur
- Kaldor, Mary. (2005) *Nya och gamla krig*. Göteborg: Daidalos
- Lange, A & Westin, C. (1981) *Etnisk diskriminering och social identitet. Forskningsöversikt och teoretisk analys*. Stockholm: Liber Förlag
- Lofland, John & Lofland, Lyn H. (1984) *Analyzing social settings: a guide to qualitative observation and analysis*. Belmont, Calif.: Wadsworth
- May, Tim. (2001) *Samhällsvetenskaplig forskning*. Lund: Studentlitteratur
- Mead, George Herbert (1972[1934]). *Mind, self, and society: from the standpoint of a social behaviorist*. Chicago: University of Chicago Press
- Neuliep, James William. (2003) *Intercultural communication: a contextual approach*. Boston: Houghton Mifflin

- Nilsson, Björn. & Waldemarson, A-K. (1994) *Kommunikation, samspel mellan människor*.
Lund: Studentlitteratur.
- Nylén, Ulrika. (2005) *Att presentera kvalitativa data: framställningsstrategier för empirire-*
dovisning. Malmö: Liber ekonomi
- Vedung, Evert. (1998) *Utvärdering i politik och förvaltning*. Lund: Studentlitteratur.
- Wellros, Seija. (1998) *Språk, kultur och social identitet*. Lund: Studentlitteratur
- James, William (1890) *The principles of psychology*. London: Macmillan Tillgänglig på
Internet: <http://psychclassics.yorku.ca/James/Principles/index.htm>
- Yin, Robert. K. (2007) *Fallstudien: design och genomförande*. Stockholm: Liber

Elektronisk adress

http://www.ne.se.ezproxy.bibl.hkr.se/jsp/search/article.jsp?i_sect_id=212264

7. APPENDIX METOD

Utvärderingen bygger på ett explorativt materialinsamlande som omfattar flera kompletterande metoder. Dessa samverkande metoder har bestått av dokumentstudier, deltagande observationer och intervjuer; arbetet är kvalitativt till sin natur. När man vill studera aktuella skeenden som inkluderar hantering av dokument, intervjuer och observationer är fallstudier att föredra (Yin, 2007). Martyn Denscombe argumenterar i samma linje ”*Multiple sources and multiple methods... one of the strengths of the case study... it actually invites and encourages the researcher to do so*” (Denscombe, 2003:31). Martyn Hammersley är noga med att förklara att en fallstudie inte är en metod i sig, utan en forskningsstrategi (Hammersley, 1992).

Fokus har varit på samtalsintervjuerna där observationernas syfte till stor del tjänstgjort för ett insamlande av kunskap som bara går att få tillgång till genom att närvara vid levande gruppdynamik; i synnerhet när det gäller skilda språk och kulturella bakgrunder.

Intervjuerna är av semistrukturerad form vilket innebär att frågorna är förspecificerade men att intervjuaren har en stor frihet att få till stånd ett informativt samtal då den intervjuade kan besvara frågorna efter egen referensram och på så sätt ges även tillfälle att avslöja något om vad som upptar den intervjuade generellt, vilket ökar stringensen kring arbetets kontextuella förhållande. Några standardiserade frågor gällande kön, ålder och vissa andra informativt viktiga tidsrelaterade angivelser förekommer (May, 2001). Andra fördelar med en semistrukturerad intervjuguide är framförallt möjligheten till att få ett djup och en detaljrikedom av informationen som erbjuder värdefulla insikter för intervjuaren. Särskilt lämpad är detta tillvägagångssätt för att erhålla åsikter och idéer som intervjuaren kan identifiera genom följdfrågor och flexibilitet. Hög validitet uppnås då det sker en direktkontakt mellan intervjuare och informant, vilket gör att data inte går förlorad utan håller högsta noggrannhet och relevans (Denscombe, 2003).

Nackdelar med semistrukturerade intervjuer kan utgöras av att det är tidsödande då frågorna inte är *förkodade* och är av relativt öppet format. Reliabiliteten kan bli lidande då intervjuaren kan påverka samtalet och kontexten på ett ogynnsamt sätt, vilket medför låg objektivitet. Datainsamlandet är specifikt för situationen och baseras på vad den intervjuade säger, inte på vad han/hon gör. Vad en person säger att de gör eller vad de föredrar, och vad de tänker och tycker kan inte per automatik sägas reflektera en sanning. Det kan finnas hämmande faktorer som kan försvåra en intervju t.ex. intervjuarens personliga egenskaper eller att använda inspelare etc. (Denscombe, 2003). May, (2001) tar upp tre faktorer som måste uppfyllas för att en

intervju ska vara lyckad. Den första utgörs av tillgänglighet och handlar om att personen som intervjuas verkligen har tillgång till den information som eftersöks. Det andra viktiga villkoret är kognition, att den intervjuade förstår vad som krävs av honom/henne i rollen som respondent och det tredje villkoret är motivation, vilket betyder att intervjuaren måste se till att respondentens deltagande är viktigt.

När det gäller inläsning av dokument eller annan litteratur lyfter Denscombe fram några högst relevanta åsikter som läsare bör vara uppmärksam på. Dessa problem eller indikationer inkluderas av vilka prioriteringar som görs i texterna, hur frekvent används olika begrepp, uppfattningar och vilka åsikter samt värderingar framförs; används till exempel särskilda fraser som avslutande ord *för att fastna bättre* hos läsaren (Denscombe, 2003). I detta resonemang finns även en kritik mot ett arbete av denna karaktär, då mycket av de slutsatser som lyfts fram av författaren bygger på dels tolkningar av andras tolkningar i form av dokument och litteratur, samt en tolkningsanalys av intervjumaterialet som det slutgiltiga resultatet omfattas av. Det finns i all s.k. reflexiv forskning och tolkning en problematik med konstanta värderingar inneboende mellan relationen litterär kunskap och på vilket sätt empirisk kunskap skapas. Tolkningar blir ett centralt tillstånd och det krävs en noggrann medvetenhet "... om teoretiska antaganden, språkets och förförståelsens betydelse" (Alvesson & Sköldberg, 1994:12).

När det gäller den deltagande observationen som används i detta arbete har den fördelar av insamlandet av direktdata "*It directly records what people do, as distinct from that they say they do*" (Denscombe, 2003:199). John Lofland & Lyn Lofland (1984) resonerar om att den deltagande observationen ger forskaren möjlighet till att studera en grupp i deras rätta miljö. May (2001) fortsätter med att den deltagande observationen även bygger på en empatisk förståelse och att förutfattade meningar för en ny social miljö kan suddas ut över tid. Vad som kan anses som negativt eller försvårande med deltagande observation kan vara den subjektiva adekvansen; om man är alltför selektiv eller för generell i sina observationer. Något jag uppmärksammat är att medan något observeras och tilldrar min uppmärksamhet, sker samtidigt oakttagelser av andra skeenden som kunde vara av betydelse för insamlandet av information.

7.1 ETISKT FÖRHÅLLNINGSSÄTT

Efter en inledande diskussion med verksamhetsansvarig inför utvärderingen skrevs ett avtal där utvärderaren förbinder sig att följa rådande sekretesslagar. Utvärderarens deltagande i den

praktiska verksamheten (deltagande observation) diskuterades med ansvarig och det beslutades att om deltagandet störde verksamheten på ett negativt sätt skulle det avbrytas.

Genom att föra en kontinuerlig dialog gällande tillvägagångssättet med ansvarig för MÅL-A verksamheten och tillika beställaren av utvärderingen, tillhandahålls en steg för steg dokumentation i syfte att minimera fel och skevheter i utvärderingen (Yin, 2007). Detta förhållningssätt med ett öppet redovisande ger utvärderaren uppdaterad information, och projektansvarig insyn i arbetsförloppet vilket borgar för hög reliabilitet (Eriksson & Wiedersheim-Paul, 2006). Genom att tydliggöra tillvägagångssättet ges även möjligheten för efterkontroll av utvärderingen, en s.k. metautvärdering (Vedung, 1998).

En redovisning för syftet med utvärderingen och tillika intervjuerna gjordes vid mer än ett tillfälle för att eliminera eventuella skevheter gentemot deltagarna (Yin, 2007). Ett klargörande av vad den utlämnade intervjuinformationen skall användas till och tillika ett konfidentiellt resonemang om materialet erhöles, där sekretesslagen borgar för giltigheten. Detta betraktas som värdefullt då utvärderarens kunskaper om respondenternas förhållningssätt till den yrkesgrupp han representerar är begränsad. Intervjuerna skedde på helt frivillig basis och tolk användes för att undvika missförstånd i största möjliga mån.

Denna utvärdering har inte någon extern validitet på så sätt att utvärderingens resultat kan generaliseras till andra organisationer och utvecklingsprojekt, då material och tolkningsresultat är specifikt för just denna undersökning (Yin, 2007). Attityder och aktiviteter ändras dessutom frekvent över tid (Hammersley & Atkinson, 2007). Informationsinsamlandet och det explorativa tillvägagångssättet samt tillämpningen av olika metoder för att visualisera en helhet kan däremot ha ett externt värde.

7.2 ANALYSMETOD

Analyseringen görs genom att tillämpa en narrativ bearbetningsmetod. Det narrativa tillvägagångssätt som använts har förtjänster då läsaren får ta del av selektiva utdrag ur intervjuerna för att kondensera stundtals ganska yviga samtalsresonemang; detta för att frambringa det essentiella i samtalen ställt mot frågeställningarna (Nylén, 2005). Utformningen av den semi-strukturerade intervjumetod som använts med förspecifierade frågor är ett sätt att systematisera bland relativt ostrukturerad data (som samtalsintervjuer ofta för med sig) för att underlätta resultatanalysen. Denna strukturerade approach möjliggör ett tillvägagångssätt där mönsterjämförelse kan implementeras för att försöka åskådliggöra gemensamma nämnare, och på så

sätt formulera kausala slutledningar. Ett sådant tillvägagångssätt stärker även studiens interna validitet (Yin, 2007). Nackdelar, eller faror med detta analystillvägagångssätt utgörs av att det handlar om tolkningar i stor utsträckning. Det författas en berättelse utifrån flera olika berättelser och tolkning är ett ständigt utförande. Vidare kan sägas att den verklighet som studeras endast är en redogörelse för tolkning av verkligheten (Nylén, 2005).

8. APPENDIX TEORETISKA PERSPEKTIV

Detta teoretiska upplägg är konstruerat på så sätt att läsaren skall erbjudas en helhetsbild där flera olika teoretiska perspektiv belyses då invandring och integrering omfattas av många områden. För att kunna illustrera ett trovärdigt problematiseringsresonemang av ett så komplext och omfattande område som invandring och integrering utgör, krävs det ett brett bakgrunds-material av teoretisk beskaffenhet. Det är inte bara centrala teoretiska begrepp som tas upp utan de tjänstgör även som analysredskap. Det teoretiska upplägget består av att först erbjuda läsaren teorier av makrosociologisk karaktär, som utgörs av *Sverige och migration, Etnocentrism, etnisk mångfald (assimilering, smältdegeln och kulturell pluralism)*. I avsnittet *diasporan, nationalism och rumslig segregering/immobilitet* ges ett resonemang om den inneboende styrka historia och tradition förfogar över. Ur ett makrosociologiskt perspektiv konkretiseras det om vad olika *valmöjligheter* i kontexten kan innebära för en integrering.

Därefter förs ett mesosociologiskt resonemang där *Sociala identiteter* i förhållande till hur man tillskriver och tillskrivs identiteter i ett kultursammanhang belyses genom *socialiseringsprocessen* och *rolldifferentiering*. Därefter följer ett omfattande mikrosociologiskt teoretiskt resonemang om *självkänsla, aktivt- och passivt skapande av självkänsla*, samt några avslutande teoretiska tankar gällande *personperception och attribution*.

8.1 SVERIGE OCH MIGRATION

Generellt betecknas i dagligt tal och media de som bor i Sverige men är födda utanför Sveriges gränser för invandrare. Den gemensamma nämnaren betecknas oftast som att de inte haft svenska som modersmål. Kulturella divergenser mellan invandrare och svenskar brukar i samhälls- och den politiska debatten förenas inom begreppsdefinitionen etnicitet. Dessa kulturella skillnader anses ibland som försvårande för integrationen i Sverige; där språket ses som den enskilt viktigaste faktorn i denna problematik. Vid språksvårigheter finns också kulturella skillnader, språk och kultur hänger samman. ”*Etnicitetens innehåll och mening förändras i och med invandringsprocessen. Traditionella värderingar och seder omformas i förhållande till situationen i det nya sociala landskapet. Brist på möjligheter till integrering kan leda till att den traditionella kulturen får en förnyad betydelse. Gamla traditioner kan både förstärkas och försvagas eller också får de en ny innebörd.*” (Ahrne, Roman & Franzén, 1996:87ff) Ge-

neralisering gällande invandringen och etniciteter är ytterst vanskligt då olika bakgrunder som kultur, klass, yrkeserfarenhet och utbildning är skilda uppsättningar resurser och handlingsmöjligheter, det gemensamma invandrare har är att de inte fötts som svenskar (Ahrne, Roman & Franzén, 1996).

8.2 ETNOCENTRISM

Svårigheterna med möten över kulturgränser är många, rädslan för det annorlunda, misstänksamhet och oriktiga föreställningar är några företeelser som brukar sammanfattas med termen *etnocentrism*. Vad som är signifikativt för etnocentrism är att vi sätter det egna i centrum och dömer ut det avvikande. Vi betraktar andra människor genom ett på förhand givet kulturfilter, där *de andras sätt* att behandla problem och vardagliga händelser betraktas som förvrängningar av vårt sätt att leva. I en etnocentrisk världsbild är den egna kulturen bäst och mest sann, vilket kan föranleda att försvarspositioner intas vid konfrontation med andra kulturer (Nilsson & Waldemarson, 1994).

En förekomst till det etnocentriska förhållningssättet går att spåra i mötet med det okända. För att undvika rädsla, ångest och ångslan vill vi vara förberedda på vad som komma skall, vi vill helt enkelt så friktionsfritt som möjligt kunna föregripa andra människors handlingar och få samspelet att flyta. Den information som vi utnyttjar i detta direkta samspel utgörs av bl.a. kön, hudfärg, utseende, kroppshållning, röst, mimik och gester, kort sagt allt som går att iaktta. All denna information är till för att reducera osäkerheten inför den andres känslor, avsikter och sinnesstämning. På detta sätt skapar vi en mängd oreflekterade uppfattningar som baseras på omedvetna och ofta irrationella åsikter och värderingar, som är kopplade till kategorisering av människor och aktiveras när vi konfronteras med någon som tillhör dessa fack, t.ex. invandrare (Nilsson & Waldemarson, 1994).

8.3 ETNISK MÅNGFALD

Många av världens stater och samhällen visar idag på en etnisk mångfald som kännetecknas av flerkulturella och multietniska befolkningar. Det finns flera olika historiska aspekter på hur och varför stater och samhällen skapas i sådana konstellationer. Det kan röra sig om gränsändringar till följd av krig, väpnade konflikter, ockupation av främmande makter eller regionala folkflyttningar (Giddens, 2003). ”*Andra samhällen har blivit flerkulturella under kortare tid som en följd av politiska beslut som uppmuntrat migration eller genom kolonialistiskt*

eller imperialistiskt arv” (Giddens, 2003:237). I globaliseringens snabba tidevarv och rapida sociala förändringarna ställs allt fler komplexa utmaningar på de stater som inkorporeras i den etniska mångfalden. Giddens skriver med en övertygelse att en ”*uppblandning av befolkningsgrupperna kommer med all sannolikhet att intensifieras under de år som ligger framför oss*” (Giddens, 2003:238). De åren Giddens då talade om i futurum, är idag en realitet och ett faktum underskrivet hans framkastande. Frågan som då bör ställas är hur vi går tillväga för att införskaffa en beredskap för hur denna etniska mångfald skall kunna integreras i multikulturella samhällen i egenskaper av modern framåtanda och humanitet. Giddens (2003) beskriver tre viktiga modeller för etnisk integrering i samhällen, dessa är: *assimilering*, *smältdegeln* och *kulturell pluralism*.

8.3.1 ASSIMILERING

Assimileringsmodellen innebär i stort att invandrare genomgår en grundlig aklimatisering till det nya landets seder och bruk, tillsammans med de majoritetsstyrda värderingar och normer som råder. För en lyckad assimilering och social integrering krävs det att invandrarna överger sina ursprungliga kulturer och lär sig det nya samhällets språk, kulturella uppfattningar, och en anpassad klädstil är till och med att rekommendera. Det är inte helt ovanligt att det utövas ett tryck på invandrare att på detta sätt assimileras även i Sverige (Giddens, 2003).

Assimilering har även kritiserats i den teoretiska diskussionen gällande migration. Om det diskuteras integrering och assimilering så ses invandrare som mer eller mindre inordnade, vilket förutsätter att man klart kan avskilja eller avgränsa vad som avser integration och assimilering eftersom detta begreppsmässigt är tänkt att ske i olika steg. Att finna en plats i det sociala landskapet kan ske på flera sätt och skillnaderna är stora beroende på bakgrund och vilka respektive länder invandringen sker ifrån. En anpassning till det ”svenska livet” kan ske ganska behagligt utan att inkorporera till stora delar av svenska seder, detta kan bero på svaga ursprungskontakter med hemlandet eller att det råder en beslutsamhet för att stanna i Sverige. Det finns även många undersökningar som visar på att en hög utbildning från hemlandet inte underlättar anpassningen, utan det visar istället på motsatsen (Ahrne, Roman & Franzén, 1996).

8.3.2 SMÄLTDEGELN

Denna modell bygger på, (till skillnad från assimileringssmodellen som mer eller mindre tvingar invandrarna till att underkasta sig majoritetens livsstil och göra avkall på sina traditioner) att blanda gamla och nya traditioner som i sin tur ger upphov till nya och föränderliga kulturella mönster. En smältdegel av olika normer och kulturella värden till följd av multietnisk integrering möjliggör en socialt anpassningsbar plattform i den nya sociala miljön, samtidigt som traditioner och seder bevaras i invandrargrupper. En mångfald av matkulturer, musik, mode, språk och arkitektur är manifestationer av smältdegelperspektivet (Giddens, 2003).

8.3.3 KULTURELL PLURALISM

Den kulturella pluralismen strävar i grunden efter att uppnå en socialt anseende som bygger på 'olika men jämlika'. Detta görs genom att acceptera och erkänna olika subkulturer och ge dem samma status och rättigheter. Etniska skillnader ska betraktas och respekteras som jämlika. Detta är ett förhållningssätt som inte på något vis står utan problem då det i många västländer ofta förknippar etniska minoritetsgrupper som ett hot mot bl.a. jobb, personlig trygghet och mot den "nationella kulturen"; minoritetsgrupper utses ofta som syndabock för både det ena och det andra. Som en upprinnelse för denna problematik föreligger resonemanget att den unga generationen i Västeuropa ofta har samma fördomar som den äldre generationen, och de etniska minoritetsgrupperna i Europas stater står inför en fortsatt diskriminering i det sociala klimatet (Giddens, 2003).

8.4 DIASPORAN, NATIONALISM OCH RUMSLIG SEGREGERING/IMMOBILITET

Anledningen till detta stycke är att påvisa flera olika nyanser av bakomliggande faktorer som kan bidra till att försvåra en anpassning till ett nytt land inkluderande ny kultur, språk, seder, religion och traditioner.

Diasporan (förhållandet när en religiös folkgrupp lever utanför sitt ursprungsområde i samhällen som domineras av en annan religion) är ett komplicerat begrepp vars komplexitet finns bland annat i psykologin om vad ett utanförskap kan innebära. Diasporan bygger på en gemenskap där kommemorationen är central "för att uppamma känslan av tillhörighet och identitet" (Aggestam, 2004:165). Identifikation, mystik och historiska händelser används som

normer från det förgångna som man identifierar sig med (Aggestam, 2004). Mary Kaldor (2005) talar om en urnationalism som överrensstämmer med en mer instrumentalistisk uppfattning om nationalism, vilket olika rörelser kan använda för att återuppfinna historiska versioner som tillsammans med ett kollektivt minne konstruera nya kulturella former för användandet till politiska syften. Vad Kaldor säger är att historien ger en sorts legitimitet för nationalism- och identitetsreproducering. Benedict Anderson (2005) försöker åskådliggöra vad som sammanbinder nationalismen genom att tala om *oväljbara* eller *icke-medvetna* band; han menar att ingen frivillig organisation kan konkurrera med denna (nationalism) styrka, eftersom det är fritt att både lämna och inträda i frivilliga organisationer. Historiens traditionsbundna makt bygger på en föreställning om att det samtidigt är en hänvisning till det naturliga, ”en tidsuppfattning där kosmologi och historia var omöjliga att skilja från varandra, där världens och människans ursprung var i grunden identiska” (Anderson, 2005:45ff). I denna hänvisning till historien beskriver Anderson (2005) även att ett speciellt skriftspråk och/eller talat språk har ett ontologiskt sanningsskimmer över sig, och om man inte ’valt’ sådana här band, så får de en nimbus av oegennyttan över sig. Sociologerna Anders Lange och Charles Westin (1981) har dragit en slutsats om att den etniska identiteten är sammanvävd med språket, och att modersspråket har en existentiell betydelse för individen. ”*Det första språket är med ett ord mitt språk. I det språket, och endast i det, lever jag. Det uttrycker mitt var-ivärlden*” (Wellros, 1998:154). Lange och Westins resonemang bygger på att människans primära socialisation sker i språkligt umgänge med den närmaste omgivningen, där han/hon genom språket lär sig beteendenormer och mönster för att tolka andras beteende. Språket fungerar som identifikation till den egna gruppen samtidigt som det urskiljer de som inte tillhör denna grupp. Ett språk inrymmer många språkspecifika metaforer och allusioner till historiska händelser och sociala fenomen (Wellros, 1998).

Rumslig segregering eller immobilitet i förhållande till diasporan och/eller politisk förföljelse är många gånger en upplevd verklighet när invandrare söker sig till Sverige. Enligt Bauman kan rumslig segregering innebära ett förhindrande från att resa från ett samhälle eller land till följd av att gränsen är stängd från utsidan och individen är knuten till en och samma plats. Under sådana förutsättningar kan hemmet komma att upplevas som ett fängelse eller en påtvingad immobilitet. En påtvingade immobilitet uppfattas främst som ett grymt och frånstötande tillstånd i egenskap av förbudet mot att flytta på sig, att det finns ett förbud mot att flytta på sig är en symbol för impotens, oförmåga och smärta (Bauman, 2000). Rumslig segregering kan även fungera på ett motsatt sätt, att avskildheten till sitt folk, sin grupp eller familj

skapar verklighetsfrämmande fantasier om sitt ursprung (Kaldor, 2005). Ett utanförskap kan således skapas på många olika nivåer och ur många skilda situationer när människor eller grupper inte tillåts få besluta eller avgöra över sin egen tillvaro. Enligt Bauman är den djupaste innebörden av rumslig separering bannlysning eller avstängning från kommunikation. Detta kan leda till ett ständigt främlingskap, där ”*Främlingskapet reducerar, tunnar ut och komprimerar synen på de andra: individuella egenskaper och omständigheter... reducerar och ignorerar variationen gör det unika hos personer och fall till något irrelevant*” (Bauman, 2000:100). I *The constitution of society* (1994) beskriver Giddens hur ett samhälles styrka och grundtro finns inbäddat i en historia av sociala system och relationer. Det signifikativa är att det finns tydliga strukturella grundregler som tjänar för att skapa ett speciellt institutionskluster över tid och rum. Detta är det första och mest grundläggande särdrag för ett samhälles fastställande av identitet. Vidare följer andra viktiga aspekter för ett fastställande av ett samhälles identitet. En association mellan det sociala systemet och ett territorium eller ett landområde. Ett legitimt anspråk för att ockuperar detta landområde, samt en allmän förekomst bland människorna baserad på känslor av en gemensamhet och tillhörighet. Som individ kan man vara medveten om att man tillhör något kollektivt, utan att för den skull tycka att man tillhör något *rätt och riktigt* (Giddens, 1984).

8.5 VALMÖJLIGHETER

Tidigare har det resonerats kring vad ett tvång kan innebära för den personliga föreställningen och hur den kan leda till ett främlingskap i egenskaper av avsaknaden av personliga valmöjligheter. Valmöjligheten i sig är inte alltid signifikant med en positiv utkomst, trots att den kan bidra till en mångfald av möjligheter. Om en person lyckats fly så finns det enligt Ahrne, Roman & Franzén ett nederlag inbyggt i denna flykt och många hoppas på att den ska vara kortvarig. Oavsett anledning till varför människor sökt asyl i Sverige har de flesta inte tänkt stanna i Sverige för alltid, ”*Återvändandet är flyktingskapets mening*” (Ahrne, Roman & Franzén 1996:90). Det politiska läget i hemlandet kan omöjliggöra ett snabbt återvändande och om det ändå går att genomföra efter en tid så kan mötet med hemlandet bli en chock. Många gånger ”*kännetecknas hemkomsten av en kamp för att återerövra ett utrymme, snarare än av ett inlemmande i en naturlig gemenskap*” (Ahrne, Roman & Franzén, 1996:90). Valmöjligheten kan även missgynna en integrering i det nya landet i den mening att en konstant tankeverksamhet på återvändandet kan skapa en utdragen valsituation, som i sin tur förhindrar fokus på integreringsprocessen. Giddens argumenterar för att stam-, familje- och/eller bysam-

hällen tenderar att vara betydligt mer segmenterade, eftersom förhållandet till den lokala levnadsplatsen är den klart viktigaste stället, det är där som möten i alla konstellationer disponeras och omdisponeras, och har så alltid gjorts. Giddens betonar att det i sådana samhällen är rimligt att finna en sorts fusion mellan social- och systemintegrering (1984). Giddens resonemang åskådliggör ytterligare en faktor som kan försvåra integrering för människor mellan olika samhällsformer.

8.6 SOCIALA IDENTITETER

"[...] att varje människa är genetiskt unik, att huvuddelen av den genetiska mångformigheten finns mellan individer inom en grupp, och att varje gränsdragning mellan folkslag och raser därför ur biologisk synvinkel blir godtycklig" (Wellros, 1998:115). Vad som Wellros beskriver är att grupper är kulturellt betingade sociala konstruktioner. Man kategoriserar människor genom att tilldela dem sociala identiteter, detta tjänar bl.a. till att skapa ordning i tänkandet och en struktur i kognitionen, men samtidigt befrämjas uppkomsten av stereotyper. En stereotypisering kan innebära att individer sammankopplas med gemensamma värderingar och beteendemönster; vilket kan få till följd att en reducering av individen sker till på förhand givna kollektiva egenskaper. Ett annat problem med stereotypiseringen är att man inte alltid själv tillåts välja vilket fack eller etikett man tilldelas. Här kan en distinktion mellan *objektiv* och *subjektiv* social identitet göras. Den objektiva identiteten är den som man tilldelas utifrån, och den subjektiva är den egna självbilden, som dock skapas till stor del av speglingar av omgivningen (Wellros, 1998). Bauman och May resonerar kring "oss" och "dem", eller "ingrupp" och "utgrupp" utifrån ett antagonistiskt perspektiv där motsatsförhållandena är oskiljbara, och kan inte kan existera utan varandra. Michel Foucault och Jacques Derrida säger, enligt Bauman och May, att det är genom att negationer utesluts av de förmodade egenskaperna hos "dem" som är kärnan i vår identitet (Bauman & May, 2004).

Giddens (1984) resonemang om *institutionskluster* (ovan) över tid och rum som en av de viktigaste aspekter för ett fastställande av en samhällelig identifikation för han ned på, i kontexten mesosociologisk nivå, då han beskriver att sociala identiteter associeras med normativa rättigheter och skyldigheter i förhållande till specifika roller inom kollektivet.

Wellros (1998) tar upp hur social identitet enligt Lange & Westin består av hur andra definerar och identifierar en individ p.g.a. attribut som: kön, ålder, yrke, etniskt ursprung och nationalitet eller religion. Vad som är signifikativt för en kategorisering mot ovan nämnda attribut är att det bara går att använda sig av *en* egenskap åt gången. Man kan således inte

både vara skåning och smålänning samtidigt, eller svensk och invandrare. Dessa grupper definieras utifrån vad som brukar kallas för kultur. ”*Som kulturvarer är vi normalt mycket omedvetna och okunniga om det relativa och exotiska i vår egen kultur och vårt sätt att leva.*” (Nilsson & Waldemarson, 1994:130) Denna mening bygger på att vi har svårt med olikheter och ovana händelser som vi inte kan inackordera i vår referensram, utan de har en benägenhet att väcka olust, misstänksamhet och avståndstagande. När det gäller vår egen kultur så passerar olikheter förbi obemärkta eftersom vi upplever dem som naturliga. Det är viktigt att tänka på att skillnaderna inom en kultur ofta är större än skillnader mellan två kulturer (Nilsson & Waldemarson, 1994). Med det menar Björn Nilsson & Anna-Karin Waldemarson (1994) att det finns många stora karaktäristika som är gemensamma för individer som inte tillhör samma kultur, men som ändå förenar och gör att vi kan relatera till varandra; t.ex. att alla måste lösa problemen med att skaffa mat för dagen, barnfostran, familj, äktenskap och släktskap samt att alla har någon form av världsbild. James W. Neuliep (2003) framställer kultur som trots att man föds in i en kultur, så är inte kultur något naturligt medfödd, utan något som lärns in. Kultur lär oss hur vi tänker, känner, agerar och framförallt hur vi interagerar med andra; med andra ord menar Neuliep att kommunikation och kultur kan ur många aspekter ses som synonymt (Neuliep, 2003). ”*Vi lär oss vår kultur genom uppfostran, vi ärver den inte*” (Nilsson & Waldemarson, 1994:130).

DeVito accentuerar att när människor från olika kulturer träffas så tenderar de att överbetona generella likheter och bortse från olikheter. De olikheter som är visuella (mat, kläder etc.) är mer hanterbara, medan olikheter som attityder, samtalsregler och icke-verbalt språk är besvärligare att tyda (Nilsson & Waldemarson, 1994). När vår syn på kultur i det sociala samspillet motsvarar synen på etnicitet, framstår vi allt mer som oreflekterade över våra egna val och beteendemönster, vi blir en sorts kulturrobot som rör sig inom på förhand givna ramar där individualiteten reduceras och möjligheten till att visa olika personligheter för varandra minskar (Wellros, 1998).

8.6.1 SOCIALISERING

Socialisation är en viktig överföring av kultur från en generation till en annan. Socialisation är inlärd värden, inte nedärvda och det är en livslång process som startar med ett barns födelse, där barnet förvärvar en medvetenhet och kunskaper som möjliggör en acklimatisering till den kultur han eller hon föds in i. Socialiseringen sker i ett socialt samspel där människors bete-

enden ständigt formas och utvecklas i interaktion med omgivningen (Giddens, 2003). Den generella socialiseringsprocessen brukar delas in två olika faser, den *primära*- och den *sekundära* socialisationen; men G.H. Meads socialiseringsresonemang bygger på tre faser: det *förberedande stadiet*, *lekstadiet* och *spelstadiet*. Det förberedande stadiet (preparatory stage) består av ett ganska primitivt framväxande av jaget då barnet lär sig genom att imitera hur andra förhåller sig gentemot olika föremål och sig själv, och sig själv som objekt. I denna fas är föräldrarna den viktigaste imitationskällan. Interaktionen i denna fas handlar endast om ett imiterande, då objekten i symbolisk mening saknar betydelse för barnet. Det är inte förrän objekt erhåller en innebörd genom språklig definition som ex. barnet via insikt om *sitt* namn, kan urskilja genom detta det andra. Härpå följer lekstadiet (the play stage), detta sker tidigt i individens utveckling genom förvärvandet av språket. Genom språket kan barnet börja definiera föremål genom ord i meningsfulla sammanhang. Det som tidigare endast var imitation börjar nu sättas in i olika kontexter, och interaktion med andra tar fart. Jaget tydliggörs genom de signifikanta andra. Denzin skrev, enligt Charon, att ”*creation of self as social objects is an identification of that object... Identification involves naming. Once an object is named and identified a line of action can be taken toward it*” (Charon, 2004:74ff). Under lekstadiet lägger sig individen till med olika synsätt på människor i omgivningen. Dem som Mead refererar till som signifikanta andra är dem som individen önskar att imponera på. Det kan röra sig om personer som man: respekterar, vill ha acceptans ifrån, är rädd för eller de som personen identifierar sig med. Det är genom interaktion med dessa olika signifikanta andra som oftast fungerar som förebilder till individen, som beteendemönster skapas. Med åldern ökar de signifikanta andra och kan komma att utgöras av i stort vem som helst (Jesus, Tarzan, mamma, Madonna etc.). Det som är betecknande för Meads ordval *playstage*, är att ett barn i denna fas maktar med att leka eller uppta en signifikant andre åt gången. Det tredje stadiet kallar Mead för spelstadiet (the game stage), där ordet game representerar organisationer och nödvändigheten med att lära sig förhållande mellan sig själv och flera andra samtidigt. Mead kallar även denna utveckling för det *vuxna Jaget* (adult self), då en inkorporering från tidigare en signifikant andre, till en generaliserande andre sker (*dem*, samhälle), genom olika kulturella och/eller gruppstillhörigheter. Jaget mognar och en förståelse för samhälle, lagar, andras *regler* och perspektiv gör att vi kan lära av varandra kollektivt (Charon, 2004). Den Australienska antropologen Roger Keesing menar, enligt Neuliep, att ”[...] *culture provides people with an implicit theory about how to behave and how to interpret the behavior of others. People from different cultures learn different implicit theories*” (Neuliep, 2003:37).

8.6.2 ROLLDIFFERENTIERING

I egenskap av våra gruppstillhörigheter tilldelas vi roller, roller vars existens endast förekommer i relation med andra roller. Alla roller i alla kulturer är hierarkiskt rankade, vilket medför att vissa roller värderas högre i vissa kulturer och lägre i andra. När än vi ansluter till en grupp (frivilligt eller ofrivilligt) antar vi en roll. Denna roll vi antar är den position eller ranking vi erhåller inom gruppen; med varje roll följer ett speciellt beteende att efterfölja. En roll kan efter detta resonemang definieras som en position i en grupp tillsammans med förväntade och fastställda verbala och icke-verbala beteenden. Även gruppen i sig förväntas följa vissa regler eller normer förenade med kulturen, en gruppranking inom kulturen kallas för social stratifikation, även inom skilda kulturer rankas grupper olika. Rankingkomplexiteten inom kulturer kan bestå av att vissa kulturer har få distinktioner, medan andra har många (rolldifferentiering). En relativt odifferentierad kultur karaktäriseras av rollskillnader av t.ex. familj, social- och arbetsroller; medan en högdifferentierad kultur har otaliga rolldefinitioner inom olika gebit exempelvis företagsroller (ägare, VD, aktieägare, föreståndare, arbetare m.m.), religiösa roller, utbildningsroller och militära roller (Neuliep, 2003). Giddens (1984) menar att när en aktör befinner sig i en situationsanpassad kontext inom större helheter, begränsas deras kunskaper gällande andra omgivningar. Alla sociala aktörer vet och kan betydligt mer än de någonsin genomlever. Lever man och verkar inom mer eller mindre samma typ av miljö skapas inte bara en okunskap, utan även en ignorans om vad som försiggår utanför denna miljö. Detta gäller inte bara i en horisontell aspekt, utan även ur ett vertikalt perspektiv i större samhällen. Detta medför att en s.k. elitistiskt, eller högre rankad grupp kan ha väldigt lite kännedom om segment utanför det egna och bland de mindre privilegierade sektorerna. Giddens nämner även att vertikal segregation av miljön nästan alltid också är en spatial segregation. Resonemanget bygger på att åskådliggöra hur avläggset tron på anspråk och yrkande är i termer av det generella och *naturliga* i olika diskurser. Karaktäristiskt för *sunt förnuft* och vardagsyrkande på kunskap är att de är formulerade i en fragmenterad och missvisande miljö. Detta gäller i stort sätt alla vardagliga samtal och i alla disparata samhällen (Giddens, 1984).

8.7 SJÄLVKÄNSLA

Maarit Johnson deklarerar tydligt i boken *Självkänsla och anpassning* felaktigheterna i att slentrianmässigt blanda ihop begreppen *självbild*, *självkänsla*, *självförtroende* och *självsäker-*

het som synonyma med varandra. För att åskådliggöra vad som är signifikativt för just självkänsla har jag valt att ge en kort förklaring till alla dessa fyra begrepp utifrån Johnsons texter.

Självbild (self-concept). Självbilden är en kunskapsaspekt av självet. Den baseras på summan och genomsnittet av all information om oss själva, ungefär som en databank. Vår självbild kan efterliknas med en kontaktannons där vi beskriver oss själva för andra (ålder, kön, hårfärg, jobb eller intressen etc.), eller bitar som vi väljer att dela ut om oss själva. En självbild kan vara positiv eller negativ, men aldrig hög eller låg (Johnson, 2003).

Självkänsla (self-esteem). Självkänsla handlar om hur vi värderar oss själva, vårt känslomässiga förhållande till oss själva och hur vi värderar vår självbild, och hur vi känner inre tillfredställelse och tillit till oss själva. Självkänslan kan variera från hög till låg men är relativt stabil och bestående (Johnson, 2003).

Självförtroende (self-confidence). Självförtroendet är ganska situationsbundet och föränderligt och syftar på vad vi gör. Självförtroende blandas ofta ihop med självkänsla men självförtroendet kan skifta ganska snabbt beroende på t.ex. en speciell respons från chefen, eller en dålig hårklippning är aspekter som kan dra ner självförtroendet. En bra självkänsla bidrar ofta generellt till ett bra självförtroende, men de två är ändå inte att förväxla med varandra (Johnson, 2003).

Självsäkerhet (self-assurance). Självsäkerhet behöver inte vara ett tecken på god självkänsla, utan avspeglar en viss hållning eller attityd i sociala sammanhang. En person kan hävda sig på olika sätt med självsäkerhet som redskap. En stark integritet eller ett försök att gömma sin osäkerhet kan dölja sig bakom självsäkerheten (Johnson, 2003).

8.7.1 AKTIVT SKAPANDE AV SJÄLVKÄNSLA

William James förespråkar, enligt Johnson, den aktiva vägen till att skapa självkänsla. Hans grundsyn är att människan är aktiv och skapar sin självkänsla genom avsiktliga handlingar. Självvärdet bestäms av allt som individen kan se som *en del av sig*, t.ex. utseende, kompetens, familj och egendom. Om en person kan definiera sitt värde genom dessa attribut kan den samme se varje tillkortakommande i relation till ett minskat självvärde; alltså kan en person påverka sitt självvärde beroende på vilken ambition man har och vilka attribut personen väljer att fokusera på. James menar vidare på att alla de attribut som en person *inte* valt som måttstock är helt oviktiga som värdegivare. De ambitioner som leder till en självkänsla enligt James är skapta ur tre olika själv hos en person, ett *materiellt själv* (kläder, egendom och hem-

met), ett *socialt själv* (ens rykte och erkännande från andra) och ett *andligt själv* (uppskattning från omgivningen, värderingar och dygder). William James berömda ”kvot”: *Självkänsla = förmåga/ambition*. Allt som behövs är en optimal (realistisk) anpassning av ambition till förmågan (Johnson, 2003).

8.7.2 PASSIVT SKAPANDE AV SJÄLVKÄNSLA

George Herbert Mead grundlade, enligt Johnson, den passiva synen på skapandet av självkänsla. Mead menar att vi som individer är passiva mottagare där självkänslan skapas genom andras omdömen, han kallar det för ett ”reflektivt omdöme av viktiga andra” som vi tar emot och lägger till oss själva. Detta sker i en social process där vi inte är speciellt aktiva utan vi speglar oss i omgivningens bedömningar, oavsett om de är positiva eller negativa. Dessa speglingar skapar vår självbild och värdering av densamma (Johnson, 2003). Den *Generaliserade andre*, är ett begrepp som Mead, enligt Giddens, använde för att förklara hur en individ ”[...] under uppväxten tar över de generella värden som en given grupp eller ett givet samhälle omfattar” (Giddens, 2003:555).

CHARON (2004) hävdar till exempel:

“As we become adults, there is first a consistency in how we see ourselves because of this generalized other, but over time, we come to interact with many different others, and the one generalized other becomes a number of reference groups, each one having a different impact on how we see and act toward ourselves.” (Charon, 2004:37)

Mead hävdade att vi finner oss själva genom att vårt medvetande söker en relation av anpassning till världen. Detta betyder förutom *speglingen* även att vi kan inverka på världen (Bauman & May, 2004). *”För att klargöra denna process gjorde Mead gällande att det blott är i den symboliska kommunikationen som vi kan lära känna oss själva genom andra. Språket är det medium som vi inte bara använder för att tala utan där vi också hör oss själva och värderar våra handlingar och yttranden efter andras reaktioner”* (Bauman & May, 2004:38).

8.8 PERSONPERCEPTION OCH ATTRIBUTION

Personperception är en tolkning som görs utifrån bl.a. de normer man själv förvärvat genom socialisationsprocessen. Det semantiska sambandet till ordet norm är *normalt*, vilket implicit skapar en normalitetskänsla för de som agerar efter inlärd normer. I samband med socialiseringen och normskapandet sker även en inläring av tolkningsmönster, detta inlärd tolkningsmönster använder vi när vi observerar en persons beteende och skapar oss en bild av densamme. Personperception är en ständigt pågående (ofta omedveten) kognitiv aktivitet där man bekräftar bilden av sig själv genom att skaffa uppfattningar (perceptioner) om andra människor. *Attributionsprocessen* beskriver nästa steg i denna process då man utifrån tolkningsresultatet besvarar frågan varför gör han så? Man tillskriver personen en avsikt, motiv eller en egenskap som förklarar beteendet (Wellros, 1998). ”När människor möts så sker det alltid i en särskild kontext. Situationen styr till stor del vilka aspekter i den andras utseende och beteende man kommer att utgå ifrån i sin tolkning” (Wellros, 1998:163). En *selektiv perception* sonderar alla intryck och bringar ordning bland alla olika signaler och sinnesintryck som gör anspråk på att bli bearbetade i hjärnan. Det är framförallt tre signaler som urskiljer sig i detta kaos av information, det som *avviker* från normen eller förväntningarna, det som *bekräftat* det förväntade och det som av *personliga skäl* uppmärksamheten är riktad mot (Wellros, 1998). Det finns en systematik av fördomar i egenskapstillskrivningar mellan kulturer. Ett positivt beteende av en person som tillhör den egna gruppen tillskrivs som orsakad av goda egenskaper, medan en invandrare med lika beteende ses som orsakat av yttre faktorer. Ett negativt beteende av någon från den egna gruppen förklaras av yttre faktorer, medan ett negativt beteende av en invandrare förknippas med den kategori eller grupp som han tillhör (Nilsson & Waldemarson, 1994).

9. BILAGA 1.

FRÅGEGUIDE MÅL-A

Bakgrundsinformation

Vilket år är du född?

Vilket är ditt födelseland?

Vilket år kom du till Sverige?

Vilken eller vilka var anledningen/anledningarna till att du/ni lämnade landet?

Tillsammans med vilka lämnade du?

Hur kom det sig att det blev Sverige som du/ni kom till?

Vilka (familj, vänner, ensam eller annat) anlände du tillsammans med till Sverige? Bor hela din familj i Sverige (om nej, hur ser familjeförhållandet ut)?

Gick ”resan” från hemlandet direkt till Sverige? Om NEJ, hur såg resrutten ut?

Har du/ni bott i Kristianstad hela tiden sedan ni kom till Sverige? Om NEJ, var har ni tidigare bott och hur länge på respektive plats.

Hur ser din skolgång ut från hemlandet, antal år etc. (om skolgång finns)?

Har du någon annan form av utbildning (bortsett från ordinarie skolgång)?

Om ingen skolgång tidigare funnits, har du lärt dig läsa och/eller skriva på något annat sätt, i så fall vilket?

Talar du något annat språk förutom lite svenska och ditt modersmål (som du kan kommunicera med i Sverige; om JA, underlättar det för att göra dig förstådd)?

Har du deltagit i SFI (svenska för invandrare)? Om JA, hur länge, om NEJ har du deltagit i något annat program etc. där man lär sig svenska? Om NEJ även här, hur har det kommit sig?

Vilken var din huvudsysselsättning innan du kom till Sverige?

Finns det något som du vill ta upp mer som jag inte tänkt på?

Frågor om MÅL-A och verksamheten

18. Vill du berätta lite om vad ni gör på gruppträffarna, om det är trevligt, roligt, jobbigt...

Är ni lagom till antalet på träffarna?

Tycker du att du lär dig något, vad för något har du förbättrat?

Vad skulle du vilja förbättra mer?

Vad är roligast med träffarna?

Vad är tråkigast med träffarna?

Vad borde det vara mer/mindre av på träffarna?

Är det bättre med två lärare än med en?

Är det bra eller dåligt med en kvinnlig och en manlig lärare?

Är träffarna tillräckligt ofta eller skulle det vara fler/färre grupptillfällen?

Tycker du att tiden för träffarna är lagom eller skulle de vara längre/kortare?

Upplever du att du skulle kunna lära dig både lättare och mer på något annat sätt (redo-
gör i så fall för hur)?

19. Tränar du på svenska (både tal och skrift) utanför gruppträffarna?

20. Hade du försökt lära dig tala och skriva svenska om inte MåL-A funnits?

21. Finns det något som du har funderat på eller har synpunkter på kring hela MåL-A
och som inte framkommit genom de frågor som ställts?

Övriga frågor:

22. Är du intresserad av nyheter och information?

Hur får du reda på nyheter och annan viktig information? Exempel: Tv, radio, tidningar,
Internet, telefon eller genom släkt och vänner m.m. (vilken kanal, tidning, radiokanal
eller hur sker kommunikationen för att ta del av information och nyheter).

23. Vilka nyheter följer du med störst intresse (de som handlar om Sverige, eller ditt
ursprungsland eller alla nyheter)?

24. I Sverige finns det många olika kulturer och nationaliteter, är det något som du är
tidigare van vid?

25. Ser du Sverige som ditt permanenta hemland?

26. Känner du dig som en del av det svenska samhället?

27. Om JA på fråga 27, vad tror du det beror på?

28. Om NEJ på fråga 27, vad tror du det beror på, samt vad tror du krävs för att det
ska bli bättre?

29. Finns det några svenska seder eller högtider som du firar eller deltar i?

30. Finns det några svenska seder eller högtider som du inte firar eller deltar i?

31. Har du upplevt det som besvärligt att bibehålla traditioner eller seder från ditt hemland i Sverige?
32. Finns det något du vill tillägga som inte tagit upp i intervjun som du tycker är viktigt?
33. Finns det något som du vill tillägga angående denna intervju, t.ex. hur har frågor varit?